

Žongléri slov

V poslednom čase sa nadmerne používajú termíny viažuce sa na históriu pred osemdesiatimi rokmi. Najmä politici to robia nenáležite, čím výrazne posúvajú pôvodný význam týchto výrazov. Iste si spomeniete, ako si na celoplošnom testovaní jeden dnes už bývalý minister obliekol maskáčie cudzieho štátu a do televíznych kamier s plnou vážnosťou vyhlásil, že prežívame druhé Slovenské národné povstanie. Bez toho, aby sme znevažovali nasadenie lekárov, sestier a ostatných v boji proti pandémie, ide o neporovnateľné kategórie.

Predstavitelia rozličných táborov navzájom konanie tých druhých označujú za fašistické. Pritom keď sa ktosi pri rozhodovaní sústavne dopúšťa hoci aj nebezpečných chýb, to ešte neznamená, že je Tisov či Mussoliniho pohrobok. Pripomína to stalinskú propagandu zo začiatku 30. rokov, ktorá vymyslela výraz „sociálfašisti“ pre sociálnych demokratov. Pritom práve oni ruka v ruku s komunistami po nástupe Hitlera k moci išli medzi prvými do koncentračných táborov.

Teraz podaktorí rečnícki ekvilibristi do sveta vytrubujú, že liberáli sú fašisti. Liberalizmus nemusíme milovať, mali by sme ho však prijímať taký, aký je. Ktosi pozitívne, pokiaľ ide o ľudské práva a slobodu podnikania, iný negatívne pre jeho vrchovate egoistický, protisociálny a kozmopolitný charakter. To ale ešte neznamená, že ide o fašizmus.

Žonglovaním s týmto slovom sa politici spreneverujú voči hrdinským činom naozajstných odbojárův. Ak ktosi nevie, čo je to skutočný fašizmus a doma mu to už nemá kto vysvetliť, nech sa siahne po krásnej či odbornej literatúre, alebo si pozrie filmové dielo z nášho zlatého fondu. Pripadne, keď sa po korone dostane na dovolenku do Španielska či Grécka, nech sa tam spýta, čo je to fašizmus, iste si ešte mnohí pamätajú.

Na druhej strane sú mnohí až nechutne benevolentní voči tým, ktorí fašizmus, nielen ten ľudácky, ale i ten v najcynickejšej forme – nemecký nacizmus – verejne obdivujú. Slovenská polícia, prokuratúra a justícia sú aj v tomto deravé ako ementál.

Dokonca sa nájdu politici zo súčasnej vládnej koalície i opozície, ktorí sa síce vehementne hlásia k demokracii, no pohrávajú sa s myšlienkou, že by v budúcnosti na základe parlamentnej aritmetiky mohli vládnuť ak už nie priamo, tak s tichou podporou odštiepencův LS NS. Pritom napríklad taký Mazurek bol vo svojom konaní a vyjadreniach ešte tvrdší fašista ako Kotleba. Napokon, na komunálnej úrovni sa už takéto spolky, čertove volky vytvárajú.

Nazývajúme veci priamym menom. Liberalizmus liberalizmom, nacizmus nacizmom, fašizmus fašizmom či neofašizmom, ale my, antifaašisti, zostaňme verní sami sebe.

Martin Krno

Pamiatka strašného nacistického besnenia

Viera Kováčová, vedúca oddelenia odborných činností a zbierok Múzea SNP

Tristo nemeckých vojakův proti bezbranným civilom a raneným vojakom. Zastrelení priamo na mieste a dokonca niekoľkí doslova upálení za živa vo vlastných domoch, do ktorých ich bezcitní vrahovia nashvál pozamykali. A namiesto osady len rozláhlé spálenisko, s úplne zhorenými zvyškami. Surový akt pomsty nacistického komanda – vypálenie obce, zavraždenie jej obyvateľův – tragicky a nenávratne prerušil život Kališťa. Ako jediná z vypálených obcí na území Slovenska, zostala už navždy tak, ako ju zanechali vražiacie bestie.

Iba pred pár dňami sme si pripomenuli 76. výročie tej obrovskej tragédie. Rozhodujúci útok nacistův sa začal skoro ráno 18. marca 1945. Tri stovky nemeckých vojakův obkľúčili južný a východný okraj osady a ostreľovali hlavnú cestu, ktorá bola ako jediná pre vysoký sneh schodná. Šesť ľudí zastreli priamo na mieste, deviatich upálili zaživa v domoch, ktoré začali nacisti zapalovať. Skupina 15 dospelých mužův, ktorá bola

zajatá, bola neskôr postrieľaná v neďalekej Moštenici. Jozef Vyšný zahynul v Turčianskych Tepliciach. Z osady sa stalo zhorenisko. Zo 42 domův ostalo len šesť a kaplnka. Život v tejto obci nebol naďalej možný.

Uhliari

Kalište vzniklo na území s archeologickými nálezmi staršieho dáta. Málo úrodná, ťažko dostupná a prístupná oblasť Kališťanom nesľubova-

vala ľahkú obživu, ale rastúca potreba meďi sa ukázala pre ťažiarův výnosným obchodom. Rast baníctva a hutníctva možno zaznamenať aj v tejto oblasti, a to najmä v 12. a 13. storočí, keď banskí podnikatelia začínali zakladať v blízkosti rudných nálezísk sídliská pre robotníkov.

Po tatárskom vpáde dochádza k veľkému kolonizačnému ruchu. Súčasťou kolonizácie bola aj kolonizácia banská, ktorá podporovala rýchly rast miest a osád na území stredného Slovenska. Banská Bystrica zaujímala popredné miesto v ťažbe meďi. Pri baníctve a hutníctve sa spotrebovalo veľké množstvo dreveného uhlia, preto osadníci šli hlbšie do lesův a zakladali uhliarske osady. Jednou z takýchto bolo i Kalište založené v roku 1525.

(Pokračovanie na str. 3)

Fašizmus je radosť

Sofia Prátorová

Čo by sa dialo u nás i v zahraničí, keby niekto na verejnom zhromaždení v centre Bratislavy označil Židův za „nepriateľův pod rôznymi maskami“ a zakončil to zvolaním „Fašizmu je radosť“? Ako ďaleko siaha „demokratická tolerancia voči prejavu“ bezhraničnej rasovej a názorovej nenávisťi? To nie sú rétorické otázky. Presne toto sa len nedávno udialo v španielskej metropole. Legálne, dokonca napriek protipandemickým opatreniam.

Aj tento rok sa vo februári v deň výročia bitky o Krasný Bor konal v španielskom Madride oficiálne povolený pochod stoviek neonacistův. Koná sa každoročne pri príležitosti vzdania pocty Modrej divízii, ktorá počas 2. svetovej vojny bojovala na strane nacistův. Tentoraz však zazneli prejavy oveľa extrémnejšieho rázu, ako na predchádzajúcich ročníkoch.

Organizáciu pochodu majú na svedomí členovia hnutia mladých Juventud Nacional, ktoré je súčasťou fašistickej skupiny España 2000. Okrem nich sa na akcii zúčastnili aj príslušníci iných španielskych fašistických skupín, ako napríklad La Falange.

Pochod sa nezaobišiel bez nacistickej symboliky, pokrikův a piesní. Najznepokojujúcejšie však boli prejavy, ktoré na ňom zazneli. Pri slovách neonacistky Isabel Mediny Pe-

(Pokračovanie na str. 11)

Virtuálna výstava Múzea SNP Oslobodenie Slovenska zaznamenala úspech v 5. ročníku súťaže Digital PIE 2021. Z vyše stovky prác v oblasti digitálneho marketingu jej udelili cenu v kategórii Execution (spracovanie). Ohodnotený projekt je na www.oslobodenislovenska.sk

Zbrane pod útokom počasia

Maroš Čupka

Skanzen ťažkej bojovej techniky je neodmysliteľnou súčasťou expozície Múzea SNP v Banskej Bystrici od jeho vzniku. Žiaľ, ani ten najkvalitnejší pancier tanku nevydrží večne odolávať všetkým podobám počasia, ale ani nám, ľuďom. Obnova zničenej historickej bojovej techniky je však nielen časovo, ale najmä finančne náročná. Pomôcť môžu aj majetní ľudia, ktorým Múzeum dovolí si zbrane „adoptovať“. Samozrejme, v prospech verejnosti.

Plány na záchranu bojovej techniky však má Múzeum SNP dlhodobo vypracované, ba čo viac, v roku 2015 bolo vydané vládne uznesenie o financovaní. Lenže, ako sa ukazuje, papier znesie veľa, no technika už viac nie. Pre Bojovník sa k problematike vyjadril generálny riaditeľ Múzea SNP Stanislav Mičeva: „Cieľom projektu je vytvoriť podzemnú expozíciu bojovej techniky, ktorá by nadväzovala na múzejnú expozíciu.“

Múzeum navrhlo aj iné možnosti, medzi ktoré patrilo i umiestnenie ťažkej techniky do dostatočne veľkej haly, kde by nielen bolo možné exponáty prezentovať, ale zároveň renovovať. Nevýhodou by bolo, že by sa expozícia presunula mimo areál múzea. Celý projekt podzemnej expozície by stál okolo 11 miliónov eur. Bola by to

však jedna z najmodernejších expozícií, aké existujú.

Opäť znehybnený vlak

V súčasnosti by ste už márne hľadali vzácny exponát tanku LT vz. 38 v tej podobe, ako bol doteraz, nakoľko bol prekrytý drevnou konštrukciou. Tento radikálny zásah spravilo múzeum po tom, čo už sa nemohlo nečinne

pozerať, ako tento exponát rozoziera hrdza. „Donedávna pracoval v múzeu iba jeden konzervátor, avšak vďaka projektu Digitálne múzeum je ich podstatne viac. Tí však robia pre viac ako 50 múzeí na Slovensku. Základný problém je, že exponáty sú vyše päťdesiat rokov v exteriéroch a teraz nastala doba, keď táto situácia už nie je udržateľná,“ doplní S. Mičev. Každý exponát si vyžaduje niekoľkotisícovú investíciu na svoju záchranu, po ktorej by sa však už nemal vrátiť na pôvodné miesto.

V roku 2009 bol úspešne prezentovaný projekt obnovy improvizovaného pancierového vlaku, ktorý mimoriadne oslovil domácu i zahraničnú verejnosť. V súčasnosti sa obnovené vagóny opäť nachádzajú nehybne stojace v areáli múzea. Samotné oživenie vlaku si vyžadovalo obrovské úsilie, no zrealizovať obdobný projekt je v súčasnosti nepravdepodobné, nakoľko by vagóny museli prejsť komplexnou rekonštrukciou.

„Adopcia“ historických zbraní

„V terajšej dobe je veľmi ťažké nájsť aj sponzorov na takú-

to veľkolepú prezentáciu. Počítame s tým, že sa v najbližšej dobe zameriame na tank Škoda LT-38. Predpokladaná cena rekonštrukcie je okolo 100 000 eur a ak všetko prebehne podľa našich predstáv, tak by mala byť ukončená na konci roku 2022.“ Podľa informácií by tak Slovensko mohlo mať druhý pojazdny exemplár tohto typu na svete!

Bojová technika však bola celé roky súčasťou areálu múzea a lákadlom najmä pre deti. Podľa slov Stanislava Mičeva múzeum uvažuje ponechať niektoré kusy bojovej techniky naďalej prístupné v exteriéri. Najpravdepodobnejšou voľbou bude jeden z dvoch tankov T-34, pričom druhý by časom mohol prejsť rovnakou rekonštrukciou, ako sa plánuje s tankom LT-38. Všetko záleží od financií.

Preto múzeum rozbehlo aj projekt „adopcie“ zbraní, kde sa môže zapojiť široká verejnosť tým spôsobom, že si vyberú exponát o ktorý sa budú primárne zaujímať a môžu naň prispievať dobrovoľnou čiastkou. Ak máte záujem sa zapojiť, môžete napísať na email: klub@muzeu-snp.sk.

Vyvolávanie fašistických duchov

Braňo Ondruš

Niektoré slovenské médiá minulý týždeň začali špekulovať, že riešením vládnej krízy by mohol byť menšinový kabinet ministrov s podporou odídcov z LSNS. Nech sa vládna kríza skončí akokoľvek, zahrávanie sa s fašistami by bolo osudným precedensom. A vytváranie dojmu, že prezlečení fašisti sú možnými partnermi je neprijateľné ani v napätej atmosfére.

Vládne OĽaNO našťastie takúto možnosť jednoznačne kategoricky vylúčilo. „Hnutie OĽaNO už viackrát vylúčilo akúkoľvek spoluprácu s politickými stranami ako aj jednotlivcami, ktorí popierajú základné ľudské práva, uchylujú sa k extrémizmu a šíria medzi ľuďmi nenávisť, ktorá môže vyústiť do otvoreného zla,“ skonštatoval jeho hovorca Ma-

túš Bystriansky. Zo šírenia nezmyslov obvinilo stranu Sloboda a solidarita, ale je fakt, že minister obrany Jaroslav Nad' odpovedal pre Aktuality.sk trochu vyhýbavo. Na otázku, či vylučuje, že by vládli s podporou exposlancov LSNS, povedal: „Ja neviem, čo bude. Ja to môžem vylúčiť. Ja to nechcem. Ale čo ja viem ako sa to vyskladá?“

Predseda SaS obvinil vládneho spojenca z paktovania s fašistami, keď minister Nad' spoluprácu s odídcami z LSNS nevyklúčil slovami: „Nevylúčim v tomto momente žiadnu vec. Ani to, že sa odtrhne polovica z SaS a pôjde podporovať túto vládu.“ Lenže objektívne treba povedať, že v tomto prípade Richard Sulík prestrelil. Spoluprácu poprel nielen vládne hnutie, ale aj samotný minister obrany: „Aby si niekto myslel, že ja budem visieť na trenkách Mazurekovi, tak to snáď asi nie.“

Tému skôr živili tradičné konšpiračné médiá, ktoré sú

v historických otázkach jednoznačne na strane fašistov, ako Hlavné správy, či portál Magazin 1. Útoky pod pás vo vyhrotených situáciách nie sú v politike, a vlastne ani v živote ničím výnimočným. Ale ak aj terajšiu krízu spôsobila premiérova prostorekosť, vyvolávanie fašistických duchov nie je o nič menej nebezpečné. Naopak, je to niečo, s čím by sa nemali zahrávať ani zúfalí politici.

Nebezpečné slová

Nech už nás čaká akýkoľvek vývoj, slovenská verejnosť by nemala mať dôvody na pochybnosti o vylúčení fašistov z akýchkoľvek úvah o spolupráci zo strany demokratic-

kých strán. A najmä liberáli by si mali dávať pozor, ako veľmi môžu neopatrnými vyjadreniami posunúť prah tolerancie k politikom, ktorí sa svojej fašistickej minulosti chcú zbaviť zo dňa na deň. Navyše len preto, lebo sa vnútri strany pohádali. Od rozpadu HSL'S sa nestalo nič, čo by dokazovalo, že Milan Mazurek a spol. úprimne zmenili pohľad na svet.

Silné slová vedia byť nebezpečnou zbraňou. Strašenie fašistami sa môže ľahko premeniť na ich postupnú, hoci aj tichú akceptáciu. To by bol ten najhorší výsledok vládnutia kohokoľvek, kto sa hlási k najzákladnejším princípom demokratickej spoločnosti.

Vaše dane pre SZPB

Vyzývame svojich členov, priateľov a sympatizantov, aby využili možnosť poukázania 2 % podielu zaplatenej dane z príjmov a poskytli tak podporu pre našu činnosť v roku 2021.

SZPB bol k tomuto účelu zaregistrovaný dňa 18. 11. 2020 v zozname prijímateľov 2 % dane v Notárskom centrálnom registri (www.notar.sk) pod sp. zn. NCRIs 38948/2020.

Aktuálne tlačivo vyhlásenia už s údajmi SZPB je možné stiahnuť zo stránky www.szpb.sk

Ak si tlačivo chcete vyplniť sami, o prijímateľovi je potrebné uviesť tieto údaje:

Slovenský zväz protifašistických bojovníkov
So sídlom Štúrova 14/8, 811 02 Bratislava – Staré Mesto
Právna forma: Občianske združenie
IČO: 00177431

Tlačivo po vyplnení je potrebné podať na daňovom úrade spolu s potvrdením o prijíme, ktoré vystaví zamestnávateľ v prípade, ak ste zamestnancom do 30. 4. 2021.

Ak ste podnikateľom podávate vyhlásenie k 2 % dani priamo v daňovom priznaní do termínu podania daňového priznania na daňový úrad.

Za Váš príspevok a prejavenu dôveru vopred ďakujeme.

Ústredná rada SZPB

Kontakt: e-mail: ekonomka@szpb.sk

telefón: 02/38104942, 0911 151512

www.szpb.sk

Pamiatka strašného nacistického besnenia

(Dokončenie zo str. 1)

No v 18. a 19. storočí sa prestalo drevené uhlie používať a miestni muži boli nútení hľadať iné možnosti obživy. Začali dochádzať do Podbrezovských železiarní a pracovali pri taviacich peciach. Domov chodili len zriedkavo a ženy im raz týždenne do Slovenskej Ľupče donášali jedlo a vykonávali v osade všetku mužskú prácu. Takýto spôsob života pretrval v tejto oblasti až do 2. svetovej vojny.

Tá zasiahla životy obyvateľov Kališťa predovšetkým po vypuknutí Slovenského národného povstania v lete 1944, kedy sa obyvatelia Kališťa ocitli v centre tzv. Partizánskej republiky. Po obsadení Banskej Bystrice nemeckou armádou v októbri 1944 sa vojaci, partizáni a rasovo či politicky prenasledovaní občania začali sťahovať do hôr a do horských osád, akou bolo aj Kalište. Sídlil tu i Hlavný štáb partizánskeho oddielu Napred a časť partizánskej brigády Smrť fašizmu. Kališťania partizánom pomáhali, ako sa dalo, či už zásobami potravín, alebo strechou nad hlavou.

Beštiálna pomsta

Na jeseň roku 1944 došlo k niekoľkým vojenským stretom medzi nemeckými jednotkami a partizánskymi skupinami, ktoré sídlili na Kališti. Neskôr sa situácia Kališťanov zhoršila, keď do osady prenikla časť vojakov, bojujúcich na strane nemeckej brannej moci, v dôsledku čoho prepukla v osade epidémia týfusu. Chorých museli izolovať.

Po okupácii Banskej Bystrice jednotkami nemeckej armády sa začala časť nemeckých síl sústreďovať práve na juhozápadných výbežkoch Nízkych Tatier. Nemecké vojenské jednotky a aj narýchlo sa formujúce protipartizánske skupiny robili časté výpady do okolitých dedín v horských dolinách. Partizáni ubránili túto oblasť až do marca 1945. Nemeckí vojaci sa stiahli do Moštenice a sľubovali pomstu.

Tabula na zaciatku obce.

V tejto situácii si nemecké jednotky chceli zabezpečiť ústupové cesty najmä medzi Banskou Bystricou a Ružom-

lovky, od Bančovky, od Ďurišky atď. Okrem toho nanajvýš podľa charakteru miesta, kde dom stál, ako Na dolinke, Zo šrô-

pine, aby sa nebáli a navzájom si mohli pomôcť. Ocot si doma vyrábali z nedozretých sliviek. V okolí zbierali i hríby.

V depozitári Múzea SNP sa nachádza aj umelecký pohľad na kedysi malebnú horskú osadu.

berkom. Túto cestu kontrolovali partizáni, ktorí narušovali presuny nemeckých kolón. Kvôli nedostatku munície a potravín sa však rozhodli presunúť cez front k Červenej armáde. Ranených a chorých nechali na Kališti. Vo štvrtok 15. marca 1945 partizáni postupovali smerom na Liptovskú Lúžnu, Chabenec a Brezno. Stalo sa tak na základe rozkazu, podľa ktorého sa mali partizánske skupiny pohybujúce v slovenských horách spojiť s oslobodzujúcou Červenou armádou, rumunskou armádou a jednotkami 1. čs. armádného zboru, aby sa nedostali do krížovej paľby.

Pri ústupe jednotiek nemeckej armády z východného frontu prenikla do blízkosti osady dňa 17. marca 1945 nemecká výzvedná hliadka. Zistila, že ozbrojení partizáni osadu opustili. Po zistení situácie sa stiahla do Moštenice. A na druhý deň ráno s miestnymi obyvateľmi Nemci kruto zúčtovali.

Vláda žien

Kým beštie v ľudskej koži zlikvidovali Kalište, celé desaťročia osadu „ovládali“ ženy. Ich každodenné „vládnutie“ sa prejavilo okrem iného aj v tom, že jednotlivé rodiny sa volali podľa žien, ako od Anny, od Haničky, od Lety, od Kostúrky, od Bu-

tu, Na zrážke, Spod lipy. Nikdy nie podľa chlapovho priezviska, a to nielen preto, že tu bol skoro samý Kaliský, ale proste preto, že chlapi boli doma iba párkrát do roka. Tak potom chlapov aj

Chlieb náš každodenný

Vari niet človeka, ktorý by nemal rád chlieb. Dá sa jesť, či sme hladní, alebo syti. Na Kališti pekávali chlieb raz za týždeň, v domácich murovaných peciach. Najprv z pripraveného chlebového cesta odtrhli kus na košovku, položili na kapustný list, potreli mliekom, posypali rasťou a upiekli tzv. podimník. Chleby tiež pekávali na kapustnom liste a s veľkou lopatou ho sádzali do pece. Keď minuli posledné cesto, drevenú misku vyškrabali, dosypali múku a iné nutné suroviny, aby ešte aj tie posledné zvyšky využili. Volali to postruhník.

Okrem toho, že Kališťania ťažko a tvrdo pracovali, aby uživil, seba, svoje deti a hospodárske zvieratá, dokázali sa aj zabaviť. Súčasťou každého domu bola mašľa, kde chovali hospodárske zvieratá. Chlapi spoločne nakosili smerom na Donovaly, na Hrivkove, seno a ženy ho pohrabali. Po rozdelení sena richtárom a jeho odnesení na pôjdy si spoločne zatancovali a zaspievali pri muzike. Miestni muzikanti, v zložení basa, cimbal, husle a harmonika si svoje hudobné nástroje rozložili na lúke na Stankovej, či Pokriovky.

V letných mesiacoch uspo-

radúvali tanečné zábavy, ktorých sa zúčastnili takmer všetci obyvatelia osady. Narezali brezy a s nimi obkolesili prírodný plác na tancovačku aj osvetlili karbitkami (malými lampami). Samotné miesto na tancovanie posypali suchým ihličím, aby to tanečníkom na lúke lepšie išlo. Tancovali najmä mládenčí a dievky, ktoré mali aspoň 16–17 rokov, ale prizerala sa celá dedina. Za dobrého počasia sa v sobotu a v nedeľu často tancovalo až do noci.

Celoslovenský symbol

V lete pri prácach na poli pomáhali i deti a v zime chodili do školy. Škola bola na Kališti od roku 1928 a učil v nej Osvald Rybníček. V jednej triede sa učilo asi 20 detí. V septembri 1944 sa už školský rok nezačal...

Osada mala len jeden zdroj pitnej vody, ktorá vtekala do dvoch válovov približne v strede dediny. Z prvého válova sa brala voda a nosila domov pre osobnú spotrebu a dobytok. Druhý válov slúžil na pranie. Voda bola i v lete ľadovo studená, ale v zime nezamrzala. Neobsahovala jód.

Kalište sa napokon stalo symbolom vojnových útrap a tragických udalostí po potlačení SNP. Múzeum SNP ako správca Národnej kultúrnej pamiatky Kalište v roku 2007 slávnostne odhalilo Pamätník obeť. Múzeum vytvára priestor na spomienkové podujatia pre všetky generácie, usiluje sa priblížiť históriu týchto tragických udalostí a života na Kališti pred jeho vypálením a činnosť tzv. Partizánskej republiky. Slúžia na to dve expozície v zachovaných domčekoch a Náučný chodník. Počas posledných rokov postupne areál dotvorili replikami partizánskej nemocnice a miliera, v ktorom sa páli drevné uhlie a sprístupnili pôvodné partizánske bunkre. V roku 2008 boli v priestore pod pamätníkom vysadené ovocné stromčeky na pamiatku všetkých vypálených obcí.

Pamätník na Kališti.

Kaplnka nemý svedok.

Optimista je len životom sl

Boris Macko, Martin Krno

Slovenský zväz protifašistických bojovníkov mnoho ľudí chápe navonok ako čisto mužskú záležitosť. Omyl. MONIKA GERGELOVÁ, jediná žena v Predsedníctve Ústrednej rady SZPB a predsedníčka oblastného výboru v Košiciach je jasným dôkazom toho, že ženy sú prínosom aj pre našu organizáciu. Napokon, presvedčte sa sami.

Nedávno sme si tradične, no v týchto zložitých podmienkach iba online pripomínali Medzinárodný deň žien. Ako ste ho oslávili vy osobne a mysleli ste aj na členky vo svojich základných organizáciách?

Prepáť pekne s užitočným je dôležité. Sviatok MDŽ som oslávila s členkami zdravotno-sociálnej komisie SZPB Košice. Na príjemnom stretnutí sme si naplánovali činnosť komisie. Na ďalší deň sme spoločne s jej predsedníčkou Magdalénou Harčárikovou rozniesli pár skromných pozdravov a ruže našim členkám v domove sociálnych služieb. Ďakujeme za odovzdanie a spoluprácu jeho personálu, za ich ľudsky prístup a rozdanie darčiek. Pozornosť voči starenkám a starkým je práve dnes viac ako potrebná.

Pri tejto príležitosti však treba pripomenúť, že vy ste jedna z dvoch predsedníčok oblastného výboru (druhou je Dagmar Jůžková v Senici), ktorých inak máme na Slovensku 35. Prečo je podľa vás žien – predsedníčok tak málo?

Organizácia SZPB zastáva odkaz, ktorý fyzicky vybojovali najmä odvážni muži. Preto je prirodzené, že pozície obsadili ako morálne vzory práve oni. Dlhé roky patrili vyslovene mužom, čo nevravím, že bolo zlé. Ženy to v rámci svojich povinností majú zložitejšie, potrebujú byť zodpovedné i vo vyššom veku voči rodine a výchove detí. Sú skromné a mnohé si málo veria. Vedieť byť rovnocenná a zároveň rešpektovaná, pritom zostať ženou medzi mužmi je práca na viacerých frontoch. Čo je za každých okolností dôležité, je rozum, srdce a čistý úmysel konania.

Súčasnne ste jedinou členkou – ženou v Predsedníctve Ústrednej rady SZPB. Ako sa vám s chlapmi spolupracuje na tej najvyššej a na oblastnej úrovni?

Muži sú voči mne veľmi galantní, je to stará dobrá škola. Spolupráca na oboch úrovniach je pre mňa, ako najmladšiu členku, veľmi obohacujúca, poučná a vzácna. Svoj rešpekt a prirodzenú autoritu v mužskom prostredí som si zaslúžila poctivou prácou. Od svojich 26 rokov pôsobím v štruktúrach nášho Zväzu, prešla som si od radovej členky, cez predsedníčku základnej organizácie (za pomoci dobrého výboru ZO SZPB Čaňa sa nám podarilo v rámci pestrej činnosti docieľiť, že sa stala najpočetnejšou na Slovensku), až po členku predsedníctva. Práca a konanie nepotrebuje mnoho slov. Výchova k hodnotám v živote človeka je veľmi dôležitá, už ako dieťa som navštevovala pamätníky so svojim dedkom, priamym účastníkom protifašistického hnutia.

Pri pohľade na fotky z januárového kladenia kvetov k pamätníku osloboditeľov v Košiciach bolo zastúpenie mužov a žien 1:1. Je to tak, aj pokiaľ ide o členskú základňu vo vašej oblastnej organizácii?

Pokiaľ ide o štatistiku, v našej členskej základni evidujeme 60 percent žien a 40 percent mužov. V našich základných organizáciách našlo útechu a zmysel pre verejnú aktivitu mnoho žien, ktoré skoro ovdoveli.

Keď už hovoríme o pomníku venovanom Červenej armáde v centre Košíc, opakovane sa tam vyskytovali problémy so svojiskými výtvarnými umelca-

mi... Už sa táto situácia upokojila a dajako sa to vyriešilo?

Po našej reakcii a spätnej väzbe, keď sme zorganizovali koncert Umením proti extrémizmu a dali tak najavo, že umelec má tvoriť a zušľachtovať hodnoty, nezaznamenali sme žiadny hanebný útok na tento pamätník.

V minulých dňoch uplynul rok od začiatku pandémie COVID-u

19 na Slovensku. Ako vnímate toto neveselé výročie?

Táto epidémia nám otvorila oči. Situácia ukázala, že hodnoty spolupráce, demokracie, solidarity a lásky medzi ľuďmi sa dosiaľ ani zďaleka nedoceňovali. Je dobré, že sme dostali druhú šancu byť si navzájom ľudskjší.

Ako sa táto situácia prejavuje v činnosti SZPB? Ako udržujete kontakty so základnými organizáciami? Viete, ako sa cítia, obracajú sa na vás?

Je to náročné a psychicky vyčerpávajúce obdobie pre všetkých. Snažíme sa byť v rámci možností nápomocní. Starší členovia sú trochu vystrašení, stredná generácia má existenčné problémy, čo prináša dôsledky na rodinné prostredie, no a mládež sa bez bezprostredného vzdelávania a sociálneho kontaktu stráca. Ak nie sú po-

kryté základné ľudské potreby, nemôžeme v spoločnosti rozvíjať tie etické. Potom je už krok k sociálnym nepokojom a mier začína stáť na tenkom ľade. To je výzva pre našu organizáciu, ktorá nesmie v týchto časoch mlčať. Práve naopak, musíme smelo niesť odkaz slobody a humanizmu Nesmrteľného pluku, to je naša morálna povinnosť v súčasnosti.

To je naozaj zaujímavý postreh...

Osobne sme túto nemocnicu v Budapešti navštívili v roku 2017 a odniesli sme si odkaz hodnoty – záchranu ľudského života. Rovnako nezabudnuteľný zážitok si odniesli naši členovia z Bieloruska – z hrdej pevnosti Brest. Je skromné pranie našich členov, aby sme si tento poznávajúci zájazd v budúcnosti zopakovali. Nehovoriac už o návšteve Moskvy, tá je srdcovou záležitosťou členov SZPB.

Pôsobíte aj v Matici slovenskej, s ktorou má SZPB podpísanú dohodu o spolupráci. V niektorých mestách a okresoch sa celkom slušne rozvíja, inde viazne. Pravdupovediac, niektorí maticári inklinujú skôr k tým, čo ospravedľňujú to, čo sa dialo vo vojnovom Slovenskom štáte.

V Košiciach máme dobrú spoluprácu s Maticou. Sama som jej aktívna členka. Spoločne sme zorganizovali niekoľko úspešných podujatí. Obe organizácie si v minulosti prešli množstvom problémov, ktoré by nám mali priniesť skôr pokoru, nie vynášať morálne sudy. Hodnotiť čo a kedy bolo menšie zlo, nie je od nás na mieste. Ak sa naučíme žiť v prítomnosti, aby sme vedeli vylepšovať budúcnosť, máme ešte šancu. Hadať sa a žiť v sebe zlost' ohľadom otázok z minulosti, ktorú už nemáme šancu ovplyvniť, nás drží na jednom mieste, my sa tak nemôžeme a nevieme pohnúť ďalej. Iste, nemôžeme ani ospravedľňovať to, čo sa tu dialo cez vojnu, no my sme tu a teraz. Historik na základe faktov popíše dané skutočnosti, politik podľa svojho presvedčenia zastane jednu alebo druhú stranu, no etik, čo je moja profesia, má voliť cestu dobra pre človeka a zodpovedne zvážiť sociálne dôsledky vo vzťahu k ľuďom a spoločnosti.

Podobne ako práca SZPB v Bratislave má zrejme aj v Košiciach svoje špecifiká. V čom vidíte pozitíva a v čom negatíva a ako na tie negatívy idete vy?

S úsmevom môžem povedať, že už tým, že som žena, sú Košice špecifické, do Zväzu vstupuje čoraz viac žien. Usilujeme sa upriamiť pozornosť na organizáciu a protifašistický odkaz, ale jemnejšou formou – spájať ľudí. V otázke mieru idú všetky osobné hodnoty bokom. O to viac ma mrzela slabá spätná väzba SZPB na príhovor vtedajšieho premiéra Roberta Fica v roku 2015 k nám, účastníkom zjazdu o flexibilnom prístupe k verejnosti a obzvlášť o pozornosti k mladej generácii.

Stretnutie pri príležitosti 76. Výročia oslobodenia Košíc pred pamätníkom vojakov Sovietskej armády. Dominika Gergelová tretia zľava.

Foto Peter Meluch

Kúsený realista, a to som ja

S deťmi pri hrobe neznámeho sovietskeho vojaka.

A čo naša, stredná generácia?

Mám pocit akoby bola vymazaná. Napríklad s nebohým kandidátom na prezidenta Slovenskej republiky Milanom Sidorom sme si stanovali za úlohu usporiadať Reprezentačný ples SZPB. Žiaľ, osud mu to nedoprial. My sme vo februári 2019 zorganizovali ôsmy ročník pod názvom Radosť. My ženy sme dôsledné, ak pripravujeme podujatie, musí sa vždy orientovať na etické hodnoty, aby ľudia mohli z akcií odísť s pocitom, ktorý v nich zanechá pekné spomienky. Organizovať podujatia iba kvôli povinnosti pripomenúť si výročia sa mi vidí

dosť povrchné. Práve naopak, nech sa výročia a podujatia stanú zážitkom, ktorý ľudia prenesú do svojich postojov v hierarchii hodnotového rebríčka.

Ako sa vám darí oslovovať mládež – najmä v školách, ale aj strednú generáciu pri prijímaní nových členov?

Mám dôveru v predsedov jednotlivých komisií, a preto nevstupujem do ich kompetencií. Skôr som pasívna pozorovateľka, ktorá vstúpi, len ak musí usmerniť. Môžem čestne povedať, že svoju úlohu si predsedníčka Jarmila Repčíková Dvončová a Mirko Liba plnia zodpo-

vedne a v rámci možností, ktoré majú. Veľmi pekne sa v minulosti napríklad osvedčil projekt Opýtaj sa svojho deda. Žiaci základných škôl prvého stupňa dostali možnosť zapojiť svoju kreativitu s pomocou učiteľov a zároveň si nájsť čas, aby so svojimi starými rodičmi viac komunikovali.

Aké boli výsledky tohto projektu?

Všetko so všetkým súvisí, a tak sa ukázalo, že sa nám tým podarilo nielen nadviazať medzigeneračnú spoluprácu, ale spojilo sa viacero predmetov – dejepis, občiansku náuku, výtvarnú a hudobnú výchovu v jeden celok. Deti písali úvahy, poéziu a prózu, rozhovory so starými rodičmi, vytvorili makety pamätníkov či hudobné nahrávky. Myslím si, že sa tak ukázala potreba pracovať s malými žiakmi nenásilnou, zážitkovou formou. V druhom stupni základných škôl už býva neskoro. Tam je to už viac o známke a vynútenom teste.

Sú medzi členmi SZPB v Košiciach, ktoré boli cez vojnu zabrané horthyovským Maďarskom, potomkovia odbojárov maďarskej národnosti?

Áno, máme aj takýchto členov, ktorých otcovia boli odvažní partizáni.

Ako je to so starostlivosťou o hrob partizánskeho veliteľa, brigádneho generála in memoriam Ľudovíta Kukorelliho?

Pravidelne navštevujeme jeho pamätník na výročie Povstania. Zároveň 11. novembra na Medzinárodný deň vojnových veteránov zanesieme neformálne kyticu kvetov aj na jeho hrob.

Ako sa vám darí spolupráca s ostatnými oblastnými organizáciami SZPB na východnom Slovensku?

Táto spolupráca sa odvíja od vlastností jednotlivých predsedov oblastných výborov. Každá

organizácia má svoje špecifiká – od vekového priemeru svojich členov až po kreativitu a manažérske schopnosti. Oblastná organizácia Košice má šťastie na šikovných predsedov a predsedníčky „zéočiek“. Teší ma, že medzi predsedami nevládne rivalita, práve naopak. Navzájom si pomáhajú, čo je potom vidieť aj na rastúcom počte členov a dobrej vzájomnej spolupráci medzi mužmi a ženami. Každý z nás je dôležitým prvkom pevnej reťaze, ktorá spája Slovensko v jeho morálnom odkaze mierumilovnosti národa.

Foto: archív D. Gergelovej

Monika Gergel'ová s redaktorom Bojovníka Jánom Rohárom na Slovenskom dni kroja v Banskej Bystrici 7. septembra 2019..

Rekonštrukcia na Dargove

Boris Macko

Pamätník víťazstva v Dargovskom priesmyku, ktorý je symbolom oslobodenia nielen Košíc a okolia od nemeckého nacizmu, sa konečne dočká rekonštrukcie. Košický samosprávny kraj (KSK) vyhlasuje verejné obstarávanie na opravu tejto vzácnnej národnej kultúrnej pamiatky.

Ešte v minulom roku vyčlenila župa na obnovu objektu 315-tisíc eur, vinou pandémie však krajské zastupiteľstvo tento zámer presunulo na nasledujúce obdobie. Reštaurovaním už prešlo súsošie aj expozícia v príľahlej Sieni bojovej slávy, ktorú rovnako ako pamätník spravuje Centrum kultúry košického kraja. Ak pôjde verejné obstarávanie pod-

ľa plánu, s rekonštrukciou pamätníka by sa mohlo začať ešte pred letom, pričom práce by mali trvať šesť mesiacov.

Vrátia mu zašlý lesk?

„Pamätník v Dargovskom priesmyku je jedným z kľúčových pietnych miest v našom kraji. Pripomína 22-tisíc padlých červenoarmejcov v bojoch za oslobodenie východného Slovenska na prelome rokov 1944 a 1945,“ hovorí predseda KSK Rastislav Trnka. „Preto nám záleží, aby bol dôstojným spomienkovým miestom na udalosť spred 76 rokov.“

O obnove veľkého pomníka, ktorý odhalili v roku 1955, sa na župe rozpráva už roky. Ako nám zdôraznil súčasný predseda, od svojho nástupu na úrad to vníma ako záväzok voči všetkým východniarom.

„Som preto rád,“ podotkol, „že sa nám podarilo posunúť bližšie k rekonštrukcii.“

Čas sa viditeľne podpísal najmä na stave dlažby pred pamätníkom a na schodoch, ktorá je na mnohých miestach poškodená. Uvoľnené mramorové platne v rámci rekonštrukčných prác demontujú, očistia a opätovne osadia. Veľmi poškodené dlaždice nahradia novými identickými.

Nebudú chýbať ani moderné prvky

Komplexnou obnovou prejde aj mohutné schodisko. Na príjazdovej ceste a príľahlom parkovisku pribudne nový asfaltový koberec. Taktiež tam osadia betónové parkovacie zábrany, ktoré oddelia parkovaciu plochu od pešej zóny s mramorovým povrchom. To zabráni

vjazdu áut bližšie k národnej kultúrnej pamiatke, čím v minulosti dochádzalo k poškodzovaniu dlažby.

Do rekonštrukcie plánujú v rámci možností vniesť aj zelené prvky. Súčasnú svietidlá nahradia úspornými LED s rovnakou svietivosťou, ale s energetickou úsporou 40 percent. Rovnako chcú vyriešiť zachytávanie zrážkových vôd zo spevnených plôch v areáli, ktoré odvedú do novej retenčnej nádrže, takže sa budú využívať na závlahu zelene.

„Zanedbané a prestarnuté dreviny nahradíme novými, časť prestriháme a odstránime poškodené časti,“ vysvetľuje R. Trnka. „Takisto plánujeme opätovnú výsadbu zelene v kvetináčoch.“ Nuž, držíme palce, aby všetko išlo ako po masle.

Foto autor

Slavín, pamätník s antickým

Martin Krno

Prehľad bratislavského Slavína siaha do stredoveku, keď tento južný výbežok Malých Karpát tvoril jadro vinohradníckej oblasti. V mestských úradných knihách sa prvý raz spomína roku 1520 ako Hymelperti, vo voľnom preklade Nebeský štít.

Neskôr ho premenovali na Himmelspirzeln, čo v prešpuráčtine mohlo znamenať aj spadnutý z neba. Koncom 19. storočia tu pestovanie vinnej révy zaniklo, návršie sa však začalo zastavovať záhradnými domčekmi až v prvej tretine minulého storočia.

V rastúcom centre Bratislavy sa Himmelspirzeln stal jeho najvyšším bodom, a preto keď sa po druhej svetovej vojne hľadalo dôstojné miesto pre padlých osloboditeľov mesta, odborníci sa logicky zamerali práve na tento zatiaľ z hľadiska urbanizmu voľný kopec.

Na večnú slávu hrdinom

Pri hlavnom vchode do areálu, ktorý svojim spôsobom pripomína aténske Propyleje, návštevníkov víta reliéf vysekaný do sivého kameňa s názvom *Prísaha na bojovú zástavu*. Vytvoril ho sochár a medailér Ladislav Snopek, okrem iného autor pomníka francúzskym partizánom pri Strečne. Vľavo na stene z leštenej žuly stojí nápis *Večná sláva hrdinom, ktorí padli v boji za slobodu a nezávislosť našej vlasti*, vpravo jeho ruská verzia v azbuke.

Stúpajúc po impozantnom, spočiatku dvojramennom schodišti síce nenadabíme ako na Akropole na chrám bohyně Atény Niké (Víťaznej), no po oboch stranách vidno identické, tak trochu záhadné hranolovité objekty. Na informačnej tabuli sa návštevník dočíta, že ide o vojenské bunkre z prvej svetovej vojny. Nie dajaké guľometné hniezda, no pozorovateľne opatrené vodorovnými štrbinami a plynotesnými poklopami.

Pokiaľ v okolí nenarastli ako huby po daždi niekoľkopieschodové „rodinné vilky“, tak obrancovia mali polovicu mesta ako na dlani. Za „veľkej vojny“ sa v Prešporoku však nebojovalo, a tak sa tieto objekty údajne mohli využívať až v 60. rokoch pre potreby Civilnej obrany. No tiež iba teoreticky.

Pri ľavom bunkri sa zachoval elegantný kamenný rezervoár s vytesanými iniciálkami JM a letopočtom MCMXXI (1921). Takže tu za prvej republiky iste nebola iba dajaká skromná záhradka s petržlenom.

Architektonická súťaž na pokračovanie

Podľa návrhu českých architektov Jaroslava Vaculíka, Miroslava Skálu a akademického sochára Františka Davida, ktorý v prvom kole súťaže na jeseň

1953 vyhodnotil ako tretí v poradí, monumentálne dvojramenné schodište malo viesť dole kopcom v osi Šancovej ulice, jednej z najdlhších v hlavnom meste.

Po vojne ju premenovali podľa maršala Rodiona J. Malinovského, veliteľa vojsk 2. ukrajinského frontu, ktoré oslobodili Bra-

z juhu od zhluku uličiek smerujúcich od Bratislavského hradu. Tak pietny areál orientoval pôvodne najúspešnejší návrh profesora Emila Belluša v tíme s mladými architektmi Ivanom Matušikom a Ferdinandom Milučkým. No ani ten sa nezrealizoval.

Po ďalších dvoch kolách výberového konania sa z víťazstva tešil kolektív sochára a architekta, rodáka z Hybe, Jána Svetlíka. V ňom boli zastúpení vtedy ešte mladí, no dodnes známi výtvarní umelci Tibor Bártfay, Rudolf Pribiš, Ján Kulich, Ladislav Snopek,

zavítal do Československa na niekoľkodňovú návštevu. Dokonca aj s predsedom Rady ministrov (vlády) ZSSR maršalom Nikolajom A. Bulganinom, čo by bolo dnes pri najvyšších činiteľoch veľmocí nepredstaviteľné.

Posledný sen na Nebeskom vrchu

Po schodoch vystupujeme na plošinu, ktorá sa vytvorila splánovaním návršia niekdajšieho Himmelspirzelnu. Z oboch strán nás vítajú dve bronzové dvojice dievčat s kvetmi a stuhou – *Súso-*

Prvý návrh pomníka na Slavíne Jána Svetlíka vtedy ešte s Janom Slámom.

tislavu. Kvôli famóznemu pohľadu z nej na pomník celý projekt presunuli trochu na sever. Vrchol horského masívu predĺžili. Vyriešili to železobetónovou konštrukciou so 64 stĺpmi. Vďaka tomu ústredný pamätník nestojí priamo na nestabilnej skale, ktorú tvorí drobiaca sa bridlica. Po no-

Alexander Trizuljak, Juraj Kren, Dezider Castiglione a ďalší. Aj ich projekt však prešiel viacerými peripetiami. Na prospech vecí.

Pôvodný návrh totiž pripomínal pompézne pamätníky v Sovietskom zväze. Napokon príslušná komisia i politici dospeli k záveru, že krása tkvie v jedno-

šie vďaka od zakladateľa slovenského moderného sochárstva Jozefa Kostku. Tie sem pribudli až dodatočne. Nasledujú štyri vyvýšené, kameňom obložené veľké štvorce s trávnatým povrchom.

V každej z týchto mohýl, ďalšie dve sú na nižšej, východnej terase, svoj večný sen sníva viac ako tisíc červenoarmejcov. Padli nielen pri oslobodzovaní Bratislavy (tých bolo 742), ale aj v ostatných okresoch v rámci Bratislavsko-brnianskej operácie, ktorá sa začala pri dolnom toku Hrona 25. marca 1945. Tí, čo zahynuli v prvej etape ofenzívy, ležia na cintoríne v Štúrove. Tam ich je 5248.

Na Slavíne pochovali 6845 príslušníkov 2. ukrajinského frontu a dunajskej flotily. Po obode masových hrobov má 278 dôstojníkov individuálne miesto posledného odpočinku. Na náhrobkoch z tmavého kameňa sa uvádza meno, hodnosť a dátum skonu. Medzi nimi nájdeme okrem rusky znejúcich priezvisk aj ukrajinské, gruzínske, arménske, moslimské (chlapcov od Kaukazu a zo strednej Ázie) a sem-tam i mená žien.

Niektoré sú opatrené fotografiami prenesenými na kameninové doštičky, ktoré sem v povojnovom období pripevnili príbuzní padlých. Objavili sme aj dve novšie – zo smaltu pripevnenú na kmeň tisu – Vasilija R. Kuksenku a na východnom podpornom múre

Bratislava, stavba Slavína.

vembri 1989 otcovia mesta rozhodli, že sa treba vrátiť k pôvodnému názvu ulice.

Napokon zrejme aj z finančných dôvodov je hlavný prístup na Slavín skromnejší – vedie

duchosti, v jasných líniiach stavby a v ľudskejšej proporčnosti prislúchajúcej Bratislave. Maketu definitívneho projektu prezentovali samotnému Nikitovi S. Chruščovovi, keď v júli 1957

Nad hrobom spolubojovníka, súpílon ešte v lešení.

Pracovníci pražských Závodov umelky na vstupné dvere pamätníka

Nikolaja G. Jevsjuka. Prvý zahynul 15. a druhý 11. apríla 1945. Nejde o chybu, viacerí zomreli na následky smrteľného zranenia až niekoľko dní po tom, čo sa Bratislavčania dočkali slobody.

Na jar roku 1945 telá vojakov napochytr pochovávali na rozličných miestach západného Slovenska, kde akurát padli. V Bratislave napríklad i na Hodžovom a Floriánskom námestí, na niekdajších cintorínoch pri Trnavskom mýte, v Rači a Slávičom údolí. Postupne ich exhumovali a prevážali na Slavín.

Takto sa staval Slavín, niekedy v

Premyslená umelecká koncepcia

Pietny areál sa budoval v rokoch 1957 až 1960. Slávnostne ho odhalili pri 15. výročí oslobodenia mesta na Dunaji – 4. aprí-

sošie od Tibora Bártfaya. Vzadu

meleckej kovovýroby upevňujú re-

la 1960. Jeho autori tuho rozmýšľali, ako čo najúčinnejšie ovplyvniť emócie a estetické cítenie návštevníkov. Základnú kompozičnú os od vstupného schodiska až na najvyššiu terasu lemuje sochárska výzdoba. Aj pred ústrednou časťou pomníka stoja dve súsošia, ten vľavo s názvom *Nad hrobom spolubojovníka* je od Tibora Bártfaya, vpravo *Po boji* od Jána Kulicha.

Vystupujeme po schodoch ako k nejakému moderne poňatému antickému chrámu v tvare kubesu – mohutnej kocky so stĺpora-

marci 1960.

dím. Na štyroch stenách vytesali do leštenej žuly názvy jedenástich slovenských miest s dátumom oslobodenia. Prvá je Dukla (6. 10. 1944), posledná Žilina (30. 4. 1945).

Dojem sa graduje závrtným pohľadom na štíhly, tridsaťdeväť metrov vysoký obelisk, na ktorom sa týči jedenásťmetrová bronzová, dosiaľ najvyššia socha na Slovensku nazvaná jednoducho, ale veľavravne: *Víťazstvo*. Znázorňuje červenoarmejca s vejúcou zástavou. Autorom bol moderný sochár, pedagóg a organizátor kultúrneho diania na Slovensku – Alexander Trizuljak.

V posledných rokoch pre narušenú statiku klenby oficiálne delegácie ani normálni smrteľníci sa nedostali do najčestnejšej časti pamätníka – obradnej siene. Vedú do nej pompézne kazetové dvere pripomínajúce bránu do baptistéria vo Florencii. Z vonkajšej strany ich zdobí súbor ôsmich bronzových reliéfov Rudolfa Pribiša približujúcich útrapy civilného obyvateľstva počas vojny.

V interiéri krásnu vitráž rodáka z Hlohovca, akademického maliara Dezidera Castiglioneho, ktorý sa venoval aj monumentálnej tvorbe v architektúre. Na stenách obložených mramorom rozličných farieb si možno prečítať epitaf akoby inšpirovaný antickými veršami na počesť Spartánov, ktorí padli v bitke proti Peržanom pri Termopylách:

Ty, ktorý vchádzaš sem, odožeň bôľ a súcit, nech kropky tvojich slz nezvonia o mohyly, za hrdosť človeka, za život ľudstva súci, za tvoju jasnú tvár my smrť sme podstúpili.

Pietny areál sa dopĺňa a obnovuje

V areáli postupne pribúdajú novšie artefakty. V novembri 1997 tam inštalovali *Mierovú lúku Alexandra Dubčeka*, ktorú tvoria stĺpy s nápismi vo viacerých jazykoch. Na príľahlej tabule sa uvádza, že sa o to zaslúžilo občianske združenie Za zdravú spoločnosť, Spoločnosť A. Dubčeka, nadácia Biela harmónia a medzinárodná iniciatíva Proba za celosvetový mier so sídlom v OSN.

Na východnej terase pribudol masívny pravoslávny kríž z borovicového dreva, ktorého autorom je architekt Klement Trizuljak, syn otca sochy *Víťazstva*. Inde zase nájdete prasknutú kamennú dosku so skromným nápisom *Pamäť 1985*. Možno si niekdajší zväzaci spomenú na celoštátnu štafetu pri 40. výročí oslobodenia ČSSR.

Pred piatimi rokmi na podporom múre umiestnili čierne pamätné tabule s menami a hodnotami vojakov pochovaných na Slavíne. O realizáciu projektu financovaného spoločne Ruskou federáciou a Slovenskou republikou sa zaslúžili ľudia z ruskej ambasády, Krajského pamiatkového úradu v Bratislave a mestskej príspevkovej organizácie

Marianum. Do roku 2015 sa podarilo identifikovať vyše 5550 padlých, no zoznam sa postupne dopĺňa.

Vtedajší primátor hlavného mesta SR Ivo Nesrovnal spolu s ministrom obrany Martinom Glvačom deklarovali, že v nevyužívanom suteréne pod pamätníkom zriadia do dvoch rokov expozíciu venovanú konečným bojom druhej svetovej vojny aj s obchodom so suvenírmi, kaviarničkou a sociálnym zázemím.

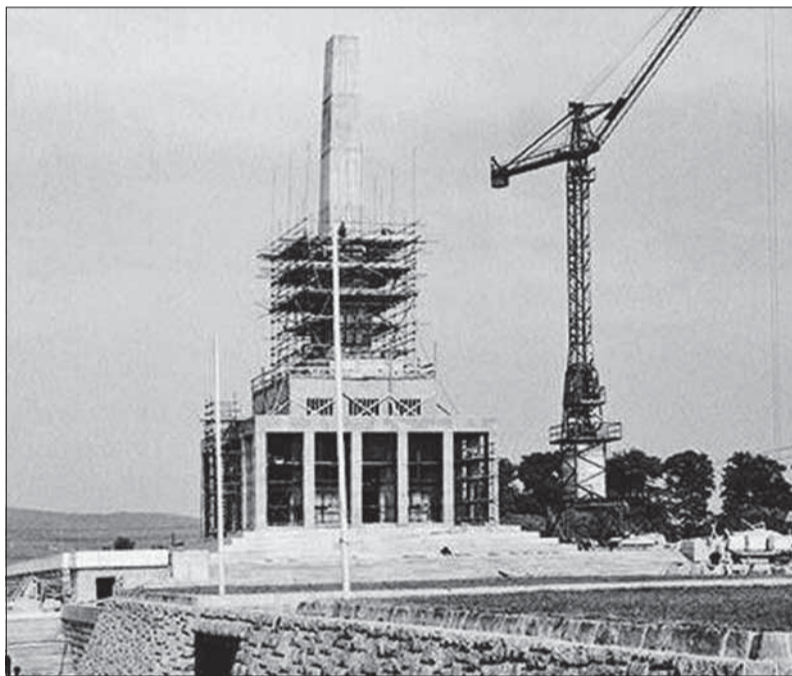
Ukázalo sa, že išlo o dosť voluntaristické vyhlásenie. Najprv treba tieto rozsiahle priestory vyčistiť, staticky a vodotesne zabezpečiť, tepelne izolovať, lebo v zime tu bývajú mrazy mínus 15 a za letných horúčav aj 50 stupňov Celzia. Až potom sa bude môcť prísť k inštalácii „moderného zážitkového vojenského múzea“.

Dosiaľ ide o pesničku budúcnosti, ale hádam nie až takej

Pri modelovaní ústrednej plastiky *Víťazstva* pomáhali Alexandrovi Trizuljakovi (v strede) mladí sochári Teodor Banič (dole) a Juraj Hovorka.

tejto sumy išlo z kapitoly štátneho rozpočtu ministerstva obrany, zvyšok hradilo mesto. Na päť mesiacov siluetu Slavína zahali-

Takto sa staval Slavín.

vzdalenej. Veď pred korunou denne, najmä počas letnej sezóny, sem prichádzali stovky turistov. Aj zo zahraničia, ktorí po umiestnení veľkých informačných tabúl v angličtine pochopili, že

la sieť lešenia. Robili sa hydroizolačné a sanačné práce, pri renovácii pylóna museli vymeniť časť zvetraného žulového obloženia, osobitnú pozornosť si vyžadovala socha *Víťazstva*.

Novinári s Ing. Borisom Šramkom v obradnej sieni, 10. júl 2020.

foto Vladimír Mikunda

Slavín nie je iba akási pekná vyhládka na metropolu Slovenska. Minulý rok v hodine dvanásťtej úspešne prebehla prvá etapa generálnej obnovy pamätníka za vyše 575-tisíc eur, 80 percent

„Až takú deštrukciu sme veru neočakávali,“ priznal sa nám ešte vo funkcii riaditeľa pohrebnictva Marianum Boris Šramko. „Hrozilo, že sa kvôli tomu práce pretiahnu o tri mesiace, napokon sme

však mali sklz iba tri-štyri týždne. Vďaka zariadenosti a profesionálite odborníkov na bronz, kameň, mozaiky... Ten neutešený stav nebol spôsobený iba tisícami bleskov, ktoré tu desiatky rokov napriek bleskozvodom dorážajú. Obnova červenoarmejca v sedemdesiatych rokoch bola fušerácka. Nestálo tu vtedy lešenie – pavúkovi – horolezcovi nariadili, aby sochu natrel epoxidovou farbou! Urobil tým oveľa viac škody ako osohu.“

Ako dodal inžinier Šramko, bronzová megasocha je dnes v lepšej kondícii ako pri jej vztyčení v apríli 1960. Podľa neho novú generálnu opravu si nebude vyžadovať prinajmenšom najbližších šesť desaťročí.

Odklad dokončenia rekonštrukcie

Žiaľ, pre pandémiu musia odložiť druhú etapu obnovy plánovanú na roky 2021 a 2022. Finančné náklady sa totiž očakávajú vyššie ako tie doterajšie. Ešte Pellegriniho vláda celkovo vyčlenila na rekonštrukciu Slavína 1,73 milióna eur. Majú sa odstrániť poruchy na hlavnej vyhládokovej terase, na jednotlivých schodiskách, ako aj všetky ostatné zistené poškodenia. Posledná etapa bude zahŕňať komplexnú revitalizáciu zelene rozsiahleho vojnového cintorína.

Pretože je Slavín už od roku 1962 národnou kultúrnou pamiatkou, všetky práce sa uskutočňujú pod dohľadom Krajského pamiatkového úradu. Dúfajme, že pri príležitosti 80. výročia porážky fašizmu a skončenia druhej svetovej vojny už bude vyzerat' celý pietny areál ako zo škatulky a budeme si môcť prezrieť nielen obradnú sieň s vynovenou hviezdou oblohou, ale aj múzeum.

Slavín je najväčším pamätníkom v strednej Európe venovaný sovietskym vojakom, ktorí položili svoje životy za slobodu ďaleko od domoviny. Smelo ho môžeme považovať za najkraj-

ší pomník svojho druhu. Pokiaľ ide o históriu slovenského sochárstva, rozmermi, technickou a umeleckou koncepciou dodnes nemá a zdá sa, že ani tak skoro nebude mať konkurenciu.

Spomienkový akt v Banskej Štiavnici

Michal Kríž, Vladimír Poprac, predseda ZO SZPB L. Exnára

V piatok 5. marca 2021 pribudli pri Pamätníku padlých hrdinov v Banskej Štiavnici čerstvé kytice. Pri príležitosti 76. výročia oslobodenia mesta ich tam položili zástupcovia ZO SZPB hrdinu SNP Ladislava Exnára a mesta na čele s primátorkou Nadeždou Babiakovou.

Boje o mesto sa začali 6. marca 1945 o 4:30 útokom 110. strelckej gardy, 227. samohybnej divízie a 18. motorizovanej divízie z juhu od Ilje a Štefultova. Fašisti nasadili do bojov množstvo tankov, motorizované jednotky a obrnené transportéry. Dôstojníci A. Kravčenko a I. Skliar z oddielu S. Krav-

cova padli do zajatia a okupanti ich zavraždili. Na Hájiku postrelali 14 sovietskych vojakov, ktorých zajali v Krnišove. V čase najväčších bojov sa partizáni zo skupiny Sokol zdržia-

vali v Dolnej bakomskej štôlni, odkiaľ podnikali prieskumné akcie v tle nemeckých obranných opevnení.

Získané informácie poskytli 4. marca postupujúcej Červe-

nej armáde v priestore Dekýš – Vysoká, ktorej jednotkám velili pplk. Čebaterievov, mjr. Žukov a kpt. Krivososov. Na druhý deň tajchár Viliam Neschl a partizáni zo skupiny Sokol presmerovali asi 350 sovietskych vojakov cez Hornú bakomskú štôľňu popod nepriateľské obranné pás-

mo do tyla Nemcov. Nečakaný prepad spôsobil v radoch nepriateľov paniku, čo urýchlilo oslobodenie oblasti juhozápadne od Banskej Štiavnice.

Napriek mimoriadnej situácii sme si pripomenuli životy 360 vojakov ČA, 70 rumunských vojakov, 13 vojakov čsl. paradesantnej brigády a 12 partizánov. Na podujatí sa zúčastnil aj prezident Únie vojnových veteránov (ÚVV) SR plk. Ing. Pavol Marko a členovia pplk. Ing. Mgr. Branislav Krajčo, npor. Roman Vištiak a nprap. Juraj Macek. ÚVV SR vo svojej činnosti vychádza z tradícií národno-oslobodzovacích bojov, ktorých pripomínanie je dôležitým odkazom budúcim generáciám. Prezídium Únie preto vyznamenalo primátorku B. Štiavnice, poslancu MsZ, starostu obce Ilja a predsedu miestnej ZO SZPB Pamätnou medailou za podporu mieru.

Účastníci pietnej spomienky v B. Štiavnici, v strede primátorka N. Babiaková.

foto autor

Oslobodenie Kamienky

Ján Folvarský, KRK Obv SZPB Stará Lubovňa

Členovia SZPB i obyvatelia obce Kamienka vzdali 25. 1. 2021, tak ako po mnohé roky, hold a hlbokú vďaku všetkým osloboditeľom i občanom obce, ktorí padli v 1. a 2. svetovej vojne. Koncom januára to tak už v okrese Stará Lubovňa býva – výročie oslobodenia si pripomínajú v celom regióne.

Každoročne si takto ľudia v mestách a obciach okresu Stará Lubovňa pripomínajú nehynúcu pamiatku našich dedov, otcov, ale aj mladých chlapcov aj dievčín, ktorí so zbraňou v ruke, akýmkoľvek spôsobom prispeli k porážke vari najkrutejšieho režimu v živote ľudstva. Nechali nám úžasný odkaz a presvedčenie, že takému zločinu je navždy koniec, i keď na mnohých miestach sveta nie je vojnovému besneniu a vraždeniu koniec ani 76 rokov po vojne.

Hoci v obmedzených a skromných podmienkach vyjadrili Kamienčania presvedčenie a odhodlanie, že takéto a podobné zverstva páchané na ľuďoch sa u nás už nikdy nebudú opakovať. Nezaбудneme na hrdinstvo, nesmernú túžbu po slobode a živote v mieri, ktoré neopakovane prejavili naši hrdinovia. Hlboká úcta a naša vďaka im patrí za ich hrdinstvo a obetavosť.

Spomienkové podujatie v Kamienke.

foto autor

Vojna v umení detí

Gabriela Rosičová

Zasadacia miestnosť preplnená výkresmi rôznej veľkosti. Každoročná scéna literárno-výtvarnej súťaže „Vojna očami mladých“ určenej žiakom základných škôl, ktorú už po deväťnásty raz pripravil a zorganizoval OblV SZPB v Humennom.

Hlavným poslaním vlnajšieho ročníka bol rozvoj kreativity školskej mládeže, žánrovej pestrosti i talentov v literárnej a výtvarnej oblasti, vrátane vytvárania pozitívneho vzťahu k histórii a umeleckým hodnotám, ale aj prehĺbenie záujmu žia-

kov o slovenčinu, miestne a regionálne tradície. Deti prejavili svoju predstavivosť o zložitom a statočnom boji za slobodu a demokraciu počas 2. svetovej vojny, o utrpení v nacistických koncentračných a zajateckých táboroch, o činnosti účastníkov protifašistického odboja v rokoch 1939–1945, ako aj strádani ostatných občanov.

V literárnej časti využili autori záznamy z obecných kroník, spomienky a rozprávania starých a prastarých rodičov, prípadne starších príbuzných či susedov. Niektorí siahli aj po ďalších námetoch súvisiacich s te-

matikou hrdinského boja. Vo výtvarnej časti rozvinuli svoj talent a fantáziu v rozličných kresbách, maľbách alebo iných výtvarných technikách podľa voľného námetu a v ľubovoľných rozmeroch. Je potešiteľné, že do súťaže sa zapojila väčšina humenských základných škôl.

Práce (rozdelené na práce I. a II. stupňa ZŠ) hodnotila odborná porota. Najlepšie sa v oboch kategóriách umiestnili žiaci zo ZŠ na Kudlovskej ulici, nasledovala ZŠ na Švermovej, Pugačevovej ulici a ulici SNP. Absolútnou víťazkou sa stala Katka Jevčáková (1. miesto v literárnej a 2. miesto vo výtvarnej kategórii II. st.). Vo vý-

tvarnej kategórii I. st. zvíťazila Emília Pidaničová, na II. st. kraľoval Adam Havrila. Hodnotnými knihami boli ocenené aj jednotlivé školy. Pri odovzdávaní cien mnohí pedagógovia ocenili formu, zameranie, príbeh i výsledky súťaže, pričom vyjadrili

nádej, že sa v nej bude pokračovať aj v ďalších rokoch

Všetky práce boli vystavené pri príležitosti spomienky na vojnové Vianoce 1944 vo veľkej zasadačke OblV SZPB v Humennom od 3. do 13. decembra 2020.

foto autorka

To je náš pomník

Sami v cudzej krajine

Oľga Gáriková, Klub Nového slova

Okolo cintorína padlých príslušníkov Červenej armády v Štúrove, ktorý bol zriadený roku 1947, som prešla tisíckrát. Popri ňom viedla moja každodenná cesta do školy, základnej i strednej.

V tom čase mal pamätník trochu skromnejšiu a civilnejšiu podobu, no miesto to bolo vždy dôstojné. Vydarila sa však aj podoba, ktorú získal po zásadnej rekonštrukcii na prelome 80. a 90. rokov minulého storočia a potom v rokoch 2007 až 2009 s finančným príspevom ruského veľvyslanectva na Slovensku.

Vojenský cintorín ležiaci uprostred nášho mesta je tichý a pietny. Stále ide o miesto, kde sa človek môže nerušene prechádzať a uvažovať najmä o tragédii vyše 5400 sovietskych vojakov, ktorí tu snívajú svoj večný sen. Padli pri oslobodzovaní širšieho okolia Štú-

rova v januári až v marci 1945, telesné pozostatky zväžali až od Levíc a dolného Pohronia.

Osobne mi návšteva tohto pietneho miesta spravila najčastejšie pripomenie tú zarážajúcu, neuveriteľnú ľahkosť, s akou dnes mnohí hovoria o zbrojení, o reálnych aj o nových možných konfliktoch... A tu ležia mladí muži, ktorí zomreli v utrpení, v cudzej krajine, ďaleko od svojich blízkych a bez nich. Kto z vojnových štváčov vníma osudy konkrétnych ľudí?

Moji rodičia mali svoje skúsenosti s druhou svetovou vojnou. Veľa o nej nerozprávali, boli to určite spomienky bolestné a ťaživé. Čo nevyslovili, to vložili do našej výchovy: presvedčenie, že vojna je tá najväčšia hrôza, akú človek môže zažiť.

Na „ruský“ cintorín pri svojom pobyte v rodnom meste často zájdem, niekedy aj s kvetinami alebo sviečkami. Myslím si, že sa mi patrí zmierniť

nepřítomnosť iných návštevníkov – rodín padlých. Vojaci totiž nepoložili svoj život iba kvôli nim, ale aj kvôli nám, neznámym budúcim generáciám.

Autorka článku pred dominantou cintorína – sochy Smútiaca matka (Pieta) od akademického sochára Emila Venkova z roku 1987.

foto Martin Krno

Pamätník čaká znovuzrodenie

Boris Macko

Obec Skároš asi 10 kilometrov od Košíc sa pýši bohatou históriou. Ruiny stredovekého hradu vidno doteraz na kopci nad dedinou. O 500 rokov neskôr sa tu písal iný príbeh, ktorý súvisel s oslobodením východoslovenskej metropoly. Obete bojov z radov Červenej armády a jej spojencov pripomína pamätník, ktorý v Skároši vybudovali v roku 1974. Odvtedy pomník neopravovali a najmä po novembri 1989 sa situácia s jeho údržbou zhoršila. Našťastie svitá na lepšie časy.

„Na základe žiadosti nám okresný úrad prideliť 25-tisíc eur,“ hovorí starosta Ľubomír Vranka. „Dali sme spracovať projekt na obnovu pamätníka. Kompletne by sa mali očistiť a zakonzervovať piliere, opraviť drobné praskliny. Lenže podľa projektu potrebujeme 40-tisíc eur a finančné možnosti obce sú obmedzené.“ Úpravy čakajú i plošinu pri pamätníku. Pri vstupe chystajú väčšiu informačnú tabuľu. Časom by sa chceli vrátiť k pôvodnému návrhu.

„Ešte zháňame peniaze na opravu chodníka, ktorý vedie okolo pamätníka,“ vysvetľuje plány starosta. „Park chceme určite zachovať. Radi by sme vybudovali osvetlenie, ktoré by stálo päťtisíc eur, ale uvidíme, aké budú naše možnosti.“ Práce by sa mali začať v najbližších týždňoch. V závislosti od počasia a protipandemických opatrení.

S rekonštrukciou chcú pokračovať

Pohraničná obec so zhruba 1 100 obyvateľmi robí, čo môže, no na pomníku oslobodenia vidno, že pomoc prichádza v hodine dvanástej. Samospráva to sama neutiahne a štát poskytuje minimálnu pomoc. Navyše pamätník v Skároši je unikátny tým, že sú tu pod holým nebom na podstavcoch vystavené hufnica, delo a známy tank T-34.

„Ministerstvo vnútra prispieva ročne do 130 eur na údržbu, čo stačí akurát na benzín do kosačky. Kosia tu obecní pracovní-

ci, ktorí vykonávajú i bežnú údržbu,“ vykresľuje situáciu Ľubomír Vranka. Napriek tomu to nevzdáva, práve naopak. Už plánuje aj rekonštrukciu zvyšnej časti areálu, kde je umiestnená aj spomínaná vojenská technika.

Podmienkou na získanie dotácie je však vlastníctvo pozemkov. Samospráva sa ich podarilo získať v hornej časti pamätníka. Majetkovo-právne chcú vyriešiť aj prírodnú časť so zbraňami z druhej svetovej vojny. Bud' obec musí mať dlhodobú nájomnú zmluvu, alebo vlastniť pozemky, aby mohla získať nejaké peniaze na ďalšiu rekonštrukciu.

Vojnové príbehy fascinujú

Hoci sa Ľ. Vranka narodil v roku 1974, príbehy z oslobodenia vie rozprávať dlhý čas. Môže sa oprieť o spomienky pamätníkov z obce, medzi ktorých patrili aj jeho starí rodičia. Ďalšie informácie získal od regionálnych historikov.

Starosta Skároša Ľubomír Vranka.

foto autor

Všetko sa začalo skoro ráno 16. decembra 1944, keď bol vydaný rozkaz sovietskym vojskám, ktoré sa nachádzali v Pálháze, mestečku juhovýchodne za maďarskou hranicou, aby sa prebili na os Pálháza – Skároš – Ždaňa – Košice. Červenoarmejci sa pomaly cez Hollóházu prebojovali ku Skárošu. Narazili tu na obrannú líniu Gizela, ktorú tvorili maďarské a za nimi nemecké jednotky.

„Wehrmacht tu mal umiestnený horský zbor. Sovieti sa však chceli prebiť na Košice aj týmto smerom. Dokonca ich podporili i tanky, ktoré sa tu však nevedeli rozvinúť a hneď na začiatku boli dva zničené. Preto Sovieti obišli dedinu sprava a oslobodili ju,“ približuje starosta dramatické okamihy.

Skárošania sa dočkali slobody skoro ráno 18. decembra 1944, ako prvý v okrese Košice – okolie. V Trstenom a susedných obciach sa bojovalo o niekoľko hodín dlhšie. Po obsadení Skároša chceli Sovieti dobyť Ždaňu, čo sa im nepodarilo a zaznamenali veľké straty. Bojová línia sa mesiac nezmenila. Oslobodzovacie boje si vyžiadali stovky mŕtvych.

Medzi zaujímavé spomienky patria aj tie na správanie sa sovietskych vojakov. „Skároš a okolité obce boli na jeseň 1938 pričlenené na základe Viedenskej arbitráže k hortoyovskému Maďarsku,“

Pamätník v Skároši – tank T-34.

foto autor

objasňuje situáciu Vranka. „Soviety si najprv mysleli, že bojujú v Maďarsku. Bolo im však povedané, že ide o slovenské územie a majú sa správať inak. K maďarskému obyvateľstvu sa chovali niekedy brutálne – čo som počul od svojich dedov. Ak po príchode do dediny našli na plote visieť slaninu a fľašu pálenky, rodinu nechali na pokoji. Ale ak nie, zobrali si, čo chceli.“

Starosta dodáva, že napriek týmto svedectvám červenoarmejci pristupovali k nášmu obyvateľstvu podstatne lepšie ako k maďarskému.

Odstreliť most aj s vojakmi

Pokiaľ išlo o živú silu, podľa starostu mali Sovieti prevahu štyri ku jednej. Lenže tečú tadiaľto rieky, hlavne Hornád. Nemci mali delá v Čani za Hornádom, preto sa Sovietom ťažko útočilo. Navyše pred nemeckými jednotkami boli maďarské a Sovieti museli najprv zničiť tie. Dokonca sa traduje, že keď obišli Skároš a maďarské jednotky ich zbadali, tak v panike vyhodili do vzduchu most cez rieku, na ktorom ešte boli ich šiesti vojaci.

Podľa Ľubomíra Vranku sa v súvislosti s oslobodením Skároša hovorí o 140 mŕtvych, ale sú to len orientačné počty, keďže sa nevie, kto kde zomrel. Obyvateľstvo pred bojmi evakuovalo do dedín Hollóháza a Fuzer v dnešnom Maďarsku.

„Niektorí tu však zostali,“ pokračuje starosta, „preto zazname-

nali aj civilné obete. Podľa spomienok pamätníkov boli najlepšie organizovaní a oblečení Nemci, o čosi horšie Sovieti. No najhoršie rumunskí vojaci. Zle oblečení, slabo vyzbrojení.“

Keďže sa tu mesiac bojovalo, na 70 až 80 percent bol Skároš zničený. Pamätníci tvrdia, že keď v strede dediny Sovieti prekladali muníciu z nákladného auta do tanku, trafila ich zblúdená strela a všetko vyletelo do vzduchu. To poškodilo obec najviac.

Na oklamanie stačili svetlá

Podľa starostu Červená armáda bojovala na našom území inak ako vo svojej domovine:

„Je to laický pohľad, ale už nešla hurá systémom, ako sa tvrdí. Už mali skúsenosti s bojom, vedeli čo robia. Dokonca nejakí prieskumníci sa v Trstenom dostali do tyla za nemecké línie. Nechceli sa prebiť naspäť, tak sa ukryli, opevnili a čakali na príchod svojich,“ myslí si starosta a hneď pridal ďalšiu autentickú spomienku.

Keď sa Sovieti priblížili k Hollóházu a videli, že Maďari nemajú zorganizovanú obranu, hneď zaútočili a zajali veľa nepriateľských vojakov. Vedeli vyhodnotiť situáciu a aj to, čo majú robiť.

Napríklad pri nočnom postupe z Hollóházu zbadali maďarské palebné postavenie, no napriek tomu popri ňom prešli s rozsvietenými svetlami. Maďari si mysleli, že sú to ich vojaci alebo Nemci, tak im dali pokoj. Ani na um im neprišlo, že by to mohol byť nepriateľ.

Partizánsky boj v Cetune

Kamil Krištofík, predseda ObčV SZPB a klubu ZVSR Nové Mesto nad Váhom

V Bzinciach pod Javorinou v časti Cetuna sme si 28. februára pripomenuli partizánsky boj, ktorý sa tu rozpútal 27. februára 1945. Pre mimoriadne opatrenia bolo oficiálne zastúpenie symbolické, ale aspoň sa prizerali aj občania, ktorí sa tu pristavili pri návrate z prechádzky v prírode.

V Cetune vyvrcholil odboj partizánov v podjavorinskom regióne. Hoci sa odohral krátko pred oslobodením, vyžiadali si životy 14 mladých partizánov, ale aj životy dvoch významných regionálnych partizánskych veliteľov: Miloša Uhra a jeho zástupcu Antona Jakubíka z oddielu „Hurban“ 2. čs. partizánskej brigády J. V. Stalina.

Hrdinstvom a odvahou sa cetunskí partizáni natrvalo zapísali do dejín nášho kraja a slovenského národa, lebo sa odvážne postavili proti presile jednotky vrahov a podpaľáčov z SS Kampfgruppe Edelweiss pod velením mjr. Ervina Thuna von Hohenstein, súčasťou ktorej bol aj slovenský oddiel pod velením kpt. Jozefa Nižňan-

K pomníku v Cetune položili vence vďaka (zľava) predseda ZO SZPB Cetuna Pavol Bahník, starosta Bziniac pod Javorinou Dušan Malík, starosta Moravského Lieskového Róbert Palko, autor a členovia klubu vojenskej histórie.

ského. Krátko predtým vypálili a postrieľali občanov obcí Kľak a Ostrý Grúň. Podobné plánovali i pre Cetunu a priľahlé ko-

panice, kde chceli zničiť odpor partizánov.

Nemožno zabudnúť ani na hrdý kopaničiarsky ľud, ktorý

utváral pre partizánsku vojnu pevné zázemia a bol pre partizánov oporou v nerovnom boji.

- **Bacúch:** Elena Fabušová a Stanislav Medved' 70 rokov.
- **Banská Bystrica – Radvaň:** Emília Plajová 82 a Ján Murgaš 75 rokov.
- **Banská Bystrica – Stred:** Klára Kostelná 85 rokov.
- **Banská Bystrica, Tr. SNP:** Viera Chalmrovská 82 rokov.
- **Bardejov 1:** Mária Hanisková 80 rokov.
- **Bardejov 2:** Anna Kazimirová 88, Jozef Jurista 75 a Kristína Holodová 70 rokov.
- **Bardejov 3:** Aladár Kunst 91, Marta Demjanovičová 85 a Evelyn Hvat' 81 rokov.
- **Bardejov 4:** Anna Adamuščinová 85 a Vladimír Cahajla 70 rokov.
- **Belá – Dulice:** Tatiana Ševečková 60 rokov.
- **Beloveža:** Mária Leškaničová 80 rokov.
- **Bernolákovo:** Viera Návarová 75 rokov.
- **Bojnice:** Mária Račeková 75 rokov.
- **Bratislava 3:** Ing. Lýdia Piovarecsyová 88, Petronela Pavlíková 87, Jozef Pevný 86 a Blahoslava Weissová 82 rokov.
- **Bratislava 29:** Hana Velčíková 70 rokov.
- **Budiná:** Milan Gábor 81 rokov.
- **Cigel'ka:** Ladislav Košč 65 rokov.
- **Čaňa:** Marta Murová 75 a Iveta Tilimunová 55 rokov.
- **Čel'povec:** Mária Kolesárová 70 rokov.
- **Čierna nad Tisou:** Anna Podhajská 70 rokov.
- **Dobšiná:** Helena Chnapková 80 rokov.
- **Hnúšťa:** Júlia Selčanová 90, Ján Štefánik 99, Emília Salaiová 70, PhDr. Margita Féderová a Peter Ondrej 65 rokov.
- **Hrachovo:** Mária Mareková 88 rokov.
- **Chmel'ová:** Jozef Goc 95 rokov.
- **Jasenie:** Jozef Babka 80 a Jozef Weisenbacher 70 rokov.
- **Kordíky:** Mgr. Barbora Bariaková 30 rokov.
- **Košice Ťahanovce:** Galina Burešová a Anna Školová 85 rokov.
- **Kremnica:** Edita Ťahúnová 70 rokov.
- **Križe:** Milena Michel'ová 60 rokov.
- **Kysucké Nové Mesto:** Ján Starinský 65 rokov.
- **Lehota pod Vtáčnikom:** Vladimír Šorman st. 60 rokov.
- **Lenártov:** Milan Barbuľák 60 rokov.
- **Liptovská Teplička:** Barbora Sopková 93 rokov.
- **Liptovský Mikuláš:** Emília Urbanová 93, Želmíra Klobušáková 88 a Drahomír Klobušák ml. 45 rokov.
- **Lučatín:** Zlatica Frčová 85 rokov.
- **Lučenec III.:** Anna Juhaniaková 81 rokov.
- **Martin, plk. Márie Pelcrovej:** Edita Boháčová 75 a Oľga Odalošová 70 rokov.
- **Medzilaborce:** Mirko Kaliňák 75, Jaroslav Regrut a Peter Lukačik 60 rokov.
- **Michal'any:** Pavol Hlad 80 a Ing. Viliam Tóth 40 rokov.
- **Myjava:** Viera Hrivnáková a Oľga Plesníková 81, Oľga Madlušková 70 rokov.
- **Novosad:** Zuzana Baranová 45 rokov.
- **Očová, gen. Pivolusku:** Anna Tretiaková 80 a Eva Hudobová 70 rokov.
- **Pohorelá:** Júlia Tlučáková a Ing. Lukáš Kulifaj CSc. 89, Mária Kanošová 83, Mária Poláková 81, Mária Rochovská 65, Anna Malecká 60 a Mgr. Kristína Hal'áková 35 rokov.
- **Pol'tár:** Elena Hanesová 81 rokov.
- **Prašník:** Alexander Lipka 60 a Alžbeta Zollerová 93 rokov.
- **Revúca, gen. Viesta:** Zdeno Mikšík 50 rokov.
- **Rimavská Sobota, J. Bolfíka:** Mgr. Erika Juhászová 60 rokov.
- **Sučany:** Božena Žilková 81, Ján Koyš 75, Viera Špirková a Ján Očka 70 rokov.
- **Špania Dolina:** Emanuel Bul'la 85, Jozef Širila 60 a Roman Tomala 45 rokov.
- **Tomášovce:** Ján Antalík 80 rokov.
- **Uderiná:** Mária Špaňhelová 55 rokov.
- **Veľké Ozorovce:** Miloš Varga 50 rokov.
- **Vyšný Tvarožec:** Mária Haromová 75 rokov.
- **Závažná Poruba:** Jozef Tršťan 70 rokov.
- **Zemianske Kostol'any:** Peter Papánek 65 rokov.
- **Zlatníky:** Jozef Ország 84, Mária Šimunová 65, Milan Gešnábel 60, Dušan Idunk 55, Ing. Erik Števuľa a Ing. Jaroslav Čakajda.
- **Zvolen Centrum 1:** Arpád Korytár 80 rokov.
- **Zvolen – Zlatý Potok:** Emília Drienková a Anna Krovínová 80 rokov.
- **Želiezovce:** Mgr. Mária Varkolyová a Judita Siládiová 70, Edita Pompošová 65 a Mgr. Edita Szabóová 50 rokov.
- **Žiar nad Hronom:** Irena Petrgalovičová a Valéria Barčíková 81, Mária Luptáková 80 rokov.
- **Žilina 1:** Matúš Behán 94 rokov.
- **Žilina 3:** Vlasta Vincúrová 75 rokov.

Jubilantom srdečne blahoželáme.

Storočná jubilantka

Eva Mlyneková, ZO SZPB Nitra – Dolné mesto

Nádherných 100 rokov života oslávila 8. februára 2021 dlhoročná členka našej základnej organizácie pani Veronika Balážová. Život sa s ňou nemaznal už od malička. V detskom veku jej zomrela matka a zostala ako polosirota s dvoma staršími sestrami.

Ako 20-ročná sa vydala za Michala Baláza, ktorý odišiel do SNP ako príslušník 1. československej armády. V novembri 1944 padol do nemeckého zajatia a bol odvlečený do koncentračného tábora v Buchenwalde. Kvôli zdravotným problémom z koncentračného tábora v roku 1959 zomrel. Päť detí vychovala p. Balážová sama. V súčasnosti je odkázaná na lôžko v opatere dcéry Valérie v Golianove.

Od roku 1969 bola aktívnou členkou ZO SZPB Nitra – Dolné mesto, za čo jej boli udelené viaceré čestné uznania a vyznamenania: Pamätná medaila 60. výročia SNP, Medaila MRŠ I. stupňa, medaila Za vernosť, udelená ÚV SZPB a tiež je držiteľkou striebornej Plakety MUDr. Jána Janského za Darovanie krvi a záchranu života.

Pri príležitosti 100. narodenín jej členovia ZO SZPB Nitra – Dolné mesto a členovia OblV SZPB v Nitre želajú do ďalších rokov života pevne zdravie, radosť, optimizmus a veľa pokojných dní.

Oprava

V 5. čísle na tejto strane zaúradoval povestný tlačiarenský škriatok a fotografiu zosnulého Rudolfa Babeka priradil k rozlúčke so Stanislavom Štampoským. Je nám to ľúto a príbuzným oboch zosnulých členov SZPB, i predsedníčke ZO SZPB Hrušov Vlaste Kasalovej sa úprimne ospravedľujeme. **Redakcia**

Navždy sme sa rozlúčili

- **Bardejov 3:** s 83-ročnou Annou Kažimirovou.
- **Kordíky:** so 79-ročným Jozefom Donovalom.
- **Lipovec:** so 79-ročnou Oľgou Figurovou.
- **Lučenec I.:** s 85-ročnou Antóniou Fulopovou.
- **Očová:** so 74-ročným Jánom Šťastným.
- **Pohorelá:** s 81-ročnou Annou Puťošovou.
- **Pol'tár:** s 81-ročným Júliu- som Kurčíkom.
- **Pôtor:** s 85-ročnou Máriou Tarňošovou.

- **Prašník:** s 92-ročnou Annou Boorovou.
- **Revúca, gen. Viesta:** so 71-ročným Milanom Ružanim, 76-ročným Eduardom Sendreiom a 80-ročným Ľudovítom Remperom.
- **Želiezovce:** so 71-ročným Tomášom Badinom, 70-ročným Milanom Paukovom, 92-ročnou Sidóniou Zemančíkovou, 89-ročnou Máriou Kišďurkovou a 75-ročným Jozefom Hallerom.

Čeť ich nehynúcej pamiatke!

Odišla dcéra legendárneho veliteľa

Emília Pražienková

Vo veku 78 rokov nás 8. marca opustila Zora Uhrová, dcéra kpt. Miloša Uhra, známeho partizánskeho veliteľa, pôsobiaceho v oblasti Bielych Karpát pod Veľkou Javorinou. Svojho otca poznala len krátko, lebo mala iba 4 roky, keď zahynul v známom cetunskom boji.

S mamou boli u známych v Cetune, kde hľadali úkryt. Boli tam i v čase neľútostného boja, v ktorom padol jej otec spolu so 14 partizánmi. Z pochopiteľných dôvodov sa s ním vtedy stretávala málo. Vždy ho však milovala a vážila si ho. Veliteľ partizánov so svojimi spolubojovníkmi snívajú svoj večný sen o slobode na vrchu Roh.

Po základnej škole v Bzinciach pod Javorinou a v Lubine pokračovala na gymnáziu v Novom Meste nad Váhom a učiteľkou sa stala po absolvovaní FF UK v Bratislave. Do Nového Mesta sa vrátila, aby tam učila na priemyslovke a neskôr vojenskom učilišti. Medzitým pôsobila na priemyslovke na Myjave a jej posledným pracoviskom bolo Veliteľstvo východného okruhu v Trenčíne.

Zásadová, čestná, neznášajúca neúprimnosť, najmä prekrúcanie SNP dôsledne chránila pamiatku svojho otca a partizánskeho hnutia v našom kraji, keď sa začali vzťahovať prekrúcači faktov o bojoch v SNP v našom okolí a inde. A tešila sa zo svojej rodiny.

S podlomeným zdravím odišla ticho a bez rozlúčky.

Fašizmus je radosť

(Dokončenie zo str. 1)

ralty človeka až zamrazí: „Je našou najvyššou povinnosťou bojovať za Španielsko, bojovať za Európu, ktorá je teraz slabá a likvidovaná nepriateľom. Nepriateľ bude vždy ten istý, aj keď s rôznymi maskami: Žid. Žid je vinníkom a Modrá divízia s tým bojovala.“

Ešte neuveriteľnejšie je, že sa v rámci tohto pochodu konal aj katolícky náboženský obrad. Na pamätník Modrej divízie bol umiestnený veniec kvetov so svastikou. Kňaz počas obradu predniesol niekoľko slov kritizujúcich marxizmus, ktorý sa podľa neho pokúša „otriasť pokojom našej spoločnosti, pokojom našich duchov a predovšetkým zbaviť sa toho, kto je princom nášho pokoja – nášho Ježiša Krista.“

Radostný fašizmus

Aby toho nebolo málo, účastníci tejto akcie sa rozhodli ne-

rešpektovať protipandemické nariadenia. Ignacio Menéndez, právnik pravicového extrémistu Carlosa García Juliá, nedávno prepusteného z väzenia, prehovoril k davu slovami: „Musíte porušiť zákaz vychádzania, aby ste sa mohli stretnúť so svojou rodinou a priateľmi, aby vás bolo viac ako šesť, ako nás tu je dnes; a aby ste sa navzájom objali, a aby ste spievali, a aby ste žili radostne. Pretože fašizmus je radosť.“

Demonštrácia bola pochopiteľne ostro kritizovaná viacerými organizáciami, ktoré požadujú policajné vyšetrenie zjavne antisemitských prejavov a ich potrestanie. Federácia židovských komunít Španielska (FCJE) sa vyjadrila nasledovne: „Považujeme za neakceptovateľné, že v solídnej demokracii pod vládou zákona, akou je Španielsko, sú takéto poznámky nepotrestané.“ Spoločne s Platformou proti antisemitiz-

mu a Hnutím proti intolerancii sú pripravení použiť všetky legálne prostriedky k tomu, aby bol incident riadne vyšetrený, a aby boli vyvedené dôsledky.

Podobné demonštrácie fašistických zoskupení, ktoré glorifikujú výčiny nacistov počas 2. svetovej vojny, sú absolútne neakceptovateľné. Vyvodíť dôsledky by však nemali len tí, ktorí na pochode prezentovali ostré antisemitské názory, ale aj tí, ktorí takúto akciu oficiálne povolili. Organizátori nie sú žiadni „nímandi“, ale skupiny, ktorých antisemitský, rasis-

tický, extrémistický a neofašistický profil je už dávno verejne známy. Je nepredstaviteľné, že by na Slovensku mohli napríklad Slovenskí branci zorganizovať takéto podujatie, tobôž v centre hlavného mesta.

Podujatie sa navyše uskutočnilo v čase, kedy Španielsko stále bojuje s nebezpečnou pandemiou COVID-19 a masové zhromaždenia sú priam ideálnym spôsobom na rýchle šírenie nového koronavírusu.

Orgány Európskej únie rady rozdeľujú hodnotenia úrovne demokracie mimo EÚ a bo-

jujú za demokratické hodnoty vo svete. Pozametáť pred vlastným prahom sa im však už dlho nechce. Vo viacerých členských krajinách sa pohrobkovia fašizmu a nacizmu hlásia k svojim idolom celkom otvorene a úplne beztrastne. Oslavujú ich ako osloboditeľov a ochrancov „tradičných hodnôt“. Je načase s touto praxou skončiť a vlády členských krajín, ktoré takéto prejavy tolerujú donútiť rešpektovať základné hodnoty, záväzne vyjadrené v Zmluve o EÚ.

Ilustračné obrázky (zdroj: pixabay.com)

Výročie otvorenia komplexu Jad Vašem

Branislav Balogh

Na udržiavaní spoločenskej pamäti majú okrem jednotlivcov veľký podiel historické inštitúcie. Starajú sa o prezentovanie minulosti a udržiavanie kolektívnej predstavy o tom, čo sa udialo. Dnes si pripomíname otvorenie novej budovy komplexu Jad Vašem v Jeruzaleme. Ide o hlavný izraelský pamätník obetí a hrdinov holokaustu, udržiavajúci najväčší depozitár materiálov o holokauste na svete.

Pôvodný pamätník začali budovať rok po prijatí zákona o vzniku orgánu určeného na udržiavanie spomienky na hrdinov a martýrov holokaustu z roku 1953. Postupne sa zo spomienkovej inštitúcie rozvinul v jedno z najväčších centier na poli bádania o tragédii židovského národa a jeho genocídy. Postupne sa ukázalo, že jestvujúce priestory sú nedostatočné a došlo k jeho rozšíreniu. Okrem pamätníka na Herzlovom vrchu, kde sídli aj národný cintorín, súčasťou komplexu sa stala aj sieň mien obetí genocídy, Záhrada spravod-

livých, galéria umenia holokaustu, múzeum a archív.

Novovybudovaný komplex slávnostne otvorili 15. marca 2005. O význame inštitúcie svedčí účasť vtedajšieho generálneho tajomníka OSN Kofiho Annana, deviatich prezidentov, šiestich predsedov vlád, apoštolského legáta a ďalších hostí na zvláštnom zhromaždení pri príležitosti otvorenia. Slovenskú republiku zastupoval prezident Ivan Gašparovič, ktorý zdôraznil, že okrem 70-tisíc vyvezených Židov s nacistami kolaborujúcim režimom stála na druhej strane statočnosť obyvateľstva v Slovenskom národnom povstaní, ktoré aj za pomoci židovských spoluobčanov vyjadrilo svoj postoj a vôľu po slobode a demokracii.

Tú zrkadlí aj skutočnosť, že až 615 občanov Slovenska sú nositeľmi ocenenia Spravodlivý medzi národmi, udeľované štátom Izrael za pomoci komisie historikov práve z Jad Vašem. Zaujímavosťou je, že za každého nositeľa ocenenia je v Záhrade spravodlivých vysadený strom, ktorý je v židovstve symbolom života.

Kde vznikol Sputnik V

Vladimír Bačišin, publicista

Vedecký ústav, v ktorom vyvinuli Sputnik V má 130 rokov. Rieši zásadné problémy v oblasti epidemiológie, infekčnej imunológie, lekárskej a molekulárnej mikrobiológie. Tvorí ho špičkové pracoviská a jeho história je plná významných objavov.

Národné výskumné centrum epidemiológie a mikrobiológie nesie meno po čestnom členovi Akadémie vied Nikolajovi Fjorodovičovi Gamalejovi. Narodil sa 17. februára 1859 v Odese. Pochádzal z dvanásťdetskej šľachtickej rodiny kozáckeho pôvodu zo Záporožia. Jeho deda lekár Michail Gamalej napísal monografiu o antraxe – slezinovej sneti, ktorá hromadne zabíjala hospodárske zvieratá. Po jej preklade do nemčiny sa bacillus anthracis stal námetom sústredného výskumu svetoznámeho pruského vedca Heinricha Hermanna Roberta Kocha.

Žiak Louisa Pasteura

Gamalejev absolvoval Novoruskú univerzitu a Petrohradskú vojenskú lekársku akadémiu. V roku 1885 získal vládne štipendium na pobyt v Paríži. V laboratóriu zakladateľa mikrobiológie a lekárskej imunológie Louisa Pasteura si prehĺbil poznatky v oblasti bakteriológie.

Po návrate do vlasti založil s Il'jom Mečnikovom podľa Pasteurovho modelu Odeskú bakteriologickú stanicu pre vakcinačné štúdie a výskum v oblasti moru, choleary a tuberkulózy. Išlo vôbec o prvú inštitúciu svojho druhu v Rusku. Neskôr sa zaslú-

Poštová známka s portrétom akademika F. M. Gamaleju z roku 1959. foto archiv autora

žil o zavedenie očkovania proti besnote ako v druhej krajine na svete.

Predchodca dnešného centra vznikol v roku 1891 ako súkromný chemicko-mikroskopický a bakteriologický kabinet profesora F. M. Blumentala. V roku 1919 ho znarodnili a premenovali na Štátny, neskôr Ústredný bakteriologický ústav Národného komisiariátu zdravotníctva RFSR. V roku 1931 ho spojili s Centrálnym bakteriologickým inštitútom. O šesť rokov sa stal súčasťou Národného komisiariátu ZSSR.

Počas druhej svetovej vojny vznikli filiálky v Alma-Ata a Sverdlovsku, početná skupina odborníkov pracovala i v tatárskom meste Ka-

zaň. V roku 1945 sa inštitúcia zmenila na Ústav epidemiológie, mikrobiológie a infekčných chorôb Akadémie lekárskej vied ZSSR. V roku 1948 dostala meno podľa Gamaleju (zomrel 29. marca 1949 v Moskve). Pripojili k nej laboratória Všeľvazového ústavu experimentálneho lekárstva a klinického oddelenia a v roku 2014 Vedeckovo-výskumný ústav vírusológie D. I. Ivanovského.

V prednej línii boja proti infekciám

Centrum sa špecificky zameriava na všeobecné a osobitné vzorce distribúcie a epidemické prejavy infekčných chorôb, na štruktúru a dynamiku infekčnej patológie populácie, vznik, fungovanie a epidemický prejav prirodzených ohnísk chorôb atď.

Je členom Vedeckej rady ministerstva zdravotníctva zodpovedným za sekciu mikrobiológie. Koordinuje vedeckú činnosť ústavov a inštitúcií zodpovedajúceho profilu. Realizuje výskumné programy na liečenie infekčných a prírodných ložiskových chorôb, lekársku mikrobiológiu, genetiku a molekulárnu biológiu baktérií, teoretickú a aplikovanú infekčnú imunológiu.

Pod patronátom má deväť špecializovaných centier, z ktorých väčšina je jedinými špecializovanými lekáskymi laboratóriami na svete. Pracovníci ústavu vyvinuli lieky Interferón alfa, Kagocel, Cykloferón, Pyrogenalum, Cytoflavin a zaregistrovali im aj dve vakcíny proti vírusu Ebola.

Múzeum Jad-vašem.

foto archiv redakcie

Akad. maliar **Ján Novák** (1921 – 1944)

Meno tohto umelca, spolu s výtvarníkmi, ktorí zahynuli v období Slovenského národného povstania a oslobodenia Ľudovítom Vargom a Arnoldom (Petrom) Weisz-Kubínčanom, uvádza pamätná tabuľa vo výstavnej sieni Umeleckej besedy Slovenska v Bratislave. Vytvoril ju Tibor Bartfay. Hoci ani Ján Novák, a ani Ľudovít Varga nemohli ukončiť výtvarné štúdiá, sú i dnes nositeľmi týchto, tentoraz a dodatočne udelených, titulov.

V roku 1946 usporiadali v Bratislave posmrtnú výstavu Jána Nováka. Básnik Ján Rak venuje báseň, Michal Chorvát, Jozef Kostka a Ladislav Guderna príhovormi otvárajú výstavu, na výnimočného žiaka spomína Jaroslav Vodrážka. Nad predčasne skoseným dielom Janka Nováka skladajú sľub Orest Dubay, Ladislav Guderna, Viliam Chmel, Ervín Semian a Jozef Šturdík. Poverenímto informácií SNR vydáva prvú pamätnicu. V nej sa spomína bibliofília, ktorú v roku 1939 spoločne vydali s Hanou Ponickou pod názvom Hory. V roku 1974 budúca disidentka vydala vo vydavateľstve Tatran svoje spomienky. Ján Novák žil a žije v martinskou a turčianskom prostredí dlhé roky aj inak. Pomenovali po ňom lyžiarsky memoriál. V roku 2018 zaznamenal

svoj 50. ročník. Na podujatí začínali mnohé lyžiarske zjavy. Narodil sa 21. apríla 1921 v rodine kníhtlačiara, kde vznikol vzťah ku grafickému umeniu a kráske kníh. Brat spomína umelcovo želanie: „Slovenských kníh bude veľa a bude ich treba aj umelecky vypravovať.“

Do gymnázia začal chodiť v Martine. Kreslenie ho učí profesor Jaroslav Vodrážka. Po V. ročníku Janko odchádza na štúdiá na slávnej UMPRUM-ke v Prahe, kde však mohol študovať iba v roku 1938/39. Pokračuje v Bratislave u profesorov Jozefa Kostku a Jána Mudrocha. Ako štipendista krátko pokračuje na grafickej akadémii v Lipsku. Začína však výtvarne pôsobiť v Martine a navštevuje Bratislavu a Viedeň. Vyhranil sa prosloviansky, protinemecky, vnímajúc vojnové besenie. Ako umelec koncipuje štúdie okien martinského kostola, vytvára ilustrácie do kníh pre deti v matičnej edícii Dobré slovo a v časopise Slniečko. V roku 1944 mu vychádza obálka na matičnom vydaní Jura Janošika od Štefana Gráfa. V období SNP vytvoril kresbu partizána pre Slovenské národné noviny. Po páde Martiny odchádza k partizánom Viliama Žingora. Zahynul 3. októbra na Martinských holiach. Dochovali sa vzácne skice a kresby z daného obdobia. „Ako predobraz tušenej smrti.“

Povstanie, kresba ceruzkou, štetcom, tušom 1944, SNG.

Smrť I., kresba ceruzkou, SNG.

Lekárska poradňa

Na vaše otázky odpovedá košický lekár MUDr. Ahmad Gharaibeh, PhD, MPH

Mám tesne po štyridsiatke, v minulosti som mala veľmi hektické zamestnanie, preto bola moja životospráva katastrofálna. Aj keď sa snažím žiť zdravšie, tak ma trápi nadúvanie, zápcha a následne bolesti brucha. Môže to byť spôsobené spomaľujúcim sa metabolizmom? Aké potraviny by ste mi odporučili zaradiť do jedálničku, a ktorým sa vyhnúť?

Janka, Dolný Kubín

Proti zápche sú dôležité životospráva a šport. Keď sedíte vy, všetko vo vás sedí tiež. Veľmi dôležitým spôsobom, ako predchádzať zápche je pohyb a cvičenie. Dokonca aj ľahké cvičenie, akým je prechádzka, dokáže pomerne rýchlo priniesť ohromnú zmenu v priechochode potravy vašimi črevami. Skúste jesť pred obedom zeleninový šalát, denne zjedzte 3–4 sušené figy. Nezabúdajte na hydratáciu celého organizmu. Začatie dňa s čistou vlažnou vodou dokáže naštartovať váš tráviaci systém. Vôňa citrónu zase funguje ako stimulant pre váš tráviaci systém. Takže okrem čistej vody, môžete aspoň raz denne vypíť aj zmes šťavy z 1 citróna a 2 dcl vlažnej vody. Samozrejme, podľa možností sa vyhýbajte stresu, alebo ho aspoň minimalizujte, pokiaľ ho nevíte úplne odbúrať.

Ak vám žiadna z týchto rád nepomôže zápchy sa zbaviť ani v priebehu zhruba 14 dní, tak v takom prípade už odporúčam navštíviť gastroenterológa a podstúpiť odborné vyšetrenie a následne liečbu, ktorú tento špecialista stanoví.

pomôcky: MOLLA, LETTA, LIMONKA	otecko	1. časť tajničky	EČV Trebišova	pomôcky: MANTISA, ARAO, RL	sypaním dostal dovnútra	zahaľoval	upevnil	oslovenie muža	uprene pozeraj	vzácná chránená rastlina	autor výroku: NAPOLEON	vlk z Knihy džuglí	dedinský boháč
čín, úkon				zaboril sa							podmienková spojka		
skôr				2. časť tajničky							tykajúca sa orla		
aká, ktorá			syntetické vlákno								zomieral		
urobil slepým			vyľadovať					pružina, po latinsky			desatinná časť logaritmu		
●	vynadal							šialenec					
	polámaný les							móda staršieho obdobia					
klesal na zem						malá rana						tmavé časti dní	hudobné dielo
						tlapa							
znova nadobudol život					čítanie, po taliansky						chem. zn. nobélia		
					poor						kto, po česky		
vznášaj sa vo vzduchu				zasekni							kopnutie		
				ruský súhlas							MPZ Libanonu		
osobné zámeno			3. časť tajničky										
EČV Malaciek				sídlo v Japonsku				české mužské meno					

Správne vylúštenie tajničky z č. 4 znie: **svojim očiam ako ľudským rečiam.** Knihu posielame **Michalovi Majtánovi z Bratislavy.**

Vylúštenie tajničky posielajte na adresu: **Redakcia Bojovník, Štúrova 8, 815 72 Bratislava, alebo na e-mail: bojovník@szpb.sk.**

ZRNKÁ HUMORU

Chcem poprosiť ľudí, ktorí pijú kolu, kofolu, prípadne nealko pivo, aby radšej zostali doma a miesta na terasách – keď ich znovu otvoria – prenechali profíkom...

* * *

Logická hádanka: Zajac je: a) zvieru, b) mrkvu...

* * *

Traja dospelí bratia sa hádajú, kto z nich dal mame k narodeninám najlepšie darček.

Prvý hovorí: Ja som dal mame postaviť vilu.

Druhý namieta: Lenže ja som dal mame BMW aj so šoférom.

A tretí vraví: Ale, prosím vás. Ja som dal mame – pretože už slabšie vidí a zbožňuje si čítať z Biblie – papagája, ktorý celé Písmo sväte pozná naspamäť. Učili ho to mnisi v kláštore celých dvanásť rokov. Stačí, ak mu mama povie, ktorý verš chce počuť a papagáj jej ho odrecituje spamäti.

Onedlho dostanú bratia od mamy ďakovný list:

Ďakujem Ti za krásnu a veľkú vilu, Milton, lenže je pre mňa až príliš veľká, veď aj tak väčšinu času trávim v jednej izbe. Milý Charles, auto je síce nádherné, lenže ja sa už cítim na nejaké to cestovanie príliš stará a ten šofér je neuveriteľne utáraný a otravný, ale aj tak Ti ďakujem. Mój najdrahší Donald, ty vždy presne vieš, po čom tvoja mama naozaj túži. To kura mi chutilo úžasne!

* * *

Kúpila som sedačku do obývačky. Predavač mi povedal, že sa na ňu zmestí až 6 ľudí bez problémov. Lenže, kde ja teraz, preboha, nájdem 6 ľudí, ktorí nemajú žiadne problémy?!

* * *

Vlani som prežil prvé leto v mojom živote, kedy som nebol na Capverdoch kvôli pandémie. Doteraz som tam nechodil kvôli peniazom.